

Studiegjennomstrømning og studiekvalitet ved Universitetet for miljø- og biovitenskap

Fokusgruppeintervjuer og statistiske analyser

Elisabeth Hovdhaugen
Tone Cecilie Carlsten

Rapport 39/2013

NIFU

Studiegjennomstrømning og studiekvalitet ved Universitetet for miljø- og biovitenskap

Fokusgruppeintervjuer og statistiske analyser

Elisabeth Hovdhaugen
Tone Cecilie Carlsten

Rapport 39/2013

Rapport 39/2013

Utgitt av Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning
Adresse PB 5183 Majorstuen, NO-0302 Oslo. Besøksadresse: Wergelandsveien 7, 0167 Oslo

Oppdragsgiver Universitetet for miljø- og biovitenskap
Adresse 1432 Ås

Trykk Link Grafisk

ISBN 978-82-7218-956-2
ISSN 1892-2597 (online)

www.nifu.no

Forord

Denne rapporten dokumenterer et prosjekt om studiegjennomstrømning og studiekvalitet ved Universitetet for miljø- og biovitenskap (UMB), som er gjennomført høsten 2013. Prosjektet besto i fokusgrupper med ansatte og studenter ved universitetet, samt gjennomgang av dokumenter og tilgjengelig statistikk.

Rapporten er utarbeidet av forskerne Elisabeth Hovdhaugen og Tone Cecilie Carlsten, med førstnevnte som prosjektleder. Forskningsleder Jannecke Wiers-Jenssen har kommentert på et tidligere utkast av rapporten, og instituttets ledelse har også bidratt i kvalitetssikringsarbeidet.

NIFU takker alle som velvillig stilte til intervjuer og bidro med relevante dokumenter, og håper analyser og anbefalinger kan være til nytte i de videre beslutninger.

Oslo, 23.10.2013

Sveinung Skule
Direktør

Jannecke Wiers-Jenssen
Forskningsleder

Innhold

Sammendrag	7
1 Introduksjon	9
1.1 Problemstillinger og disposisjon.....	10
1.2 Begrepsavklaringer i designet.....	11
1.2.1 Studiegjennomføring	11
1.2.2 Hva vet vi om studiegjennomføring og frafall fra tidligere forskning?.....	11
1.2.3 Studiekvalitet.....	13
1.3 Metodisk tilnærming og datagrunnlag.....	13
1.3.1 Statistisk analyse.....	14
1.3.2 Fokusgruppeintervjuer.....	14
1.3.3 Dokumentbasert analyse.....	15
1.3.4 Utvalgstrekking.....	16
1.3.5 Forbehold.....	16
2 Analyser av gjennomføring og frafall	17
2.1 Fullføring og frafall ved UMB, sammenlignet med ved andre universiteter.....	17
2.2 Et dypdykk i UMBs tall for gjennomføring og frafall.....	19
2.3 Sammenfatning	21
3 Høy vekst i studenttallet	23
3.1 Vekst i studenttallet ved UMB – mot den magiske grensen.....	23
3.2 Sammenfatning	28
4 Hva fremmer og hemmer studiegjennomstrømning ved UMB?	29
4.1 Inntakskvalitet.....	29
4.2 Innsatskvalitet.....	30
4.3 Resultatkvalitet.....	31
4.4 Sammenfatning	32
5 Konklusjoner og anbefalinger	33
5.1 Samlede konklusjoner.....	33
5.2 Anbefalinger.....	34
Referanser	35
Vedlegg 1: Studietilbud ved UMB 2012/2013	37

Sammendrag

Med implementering av Kvalitetsreformen ble studiegjennomstrømning en sentral styringsparameter for høyere utdanning. UMBs årsrapport for 2012 viser at studiegjennomstrømning ved UMB er lavere enn ved andre universiteter. Universitetsstyret besluttet derfor å iverksette en ekstern analyse av studiegjennomstrømning og studiekvalitet, som NIFU har utført høsten 2013. Prosjektet har bestått av analyser av tilgjengelig statistisk materiale og fokusgruppeintervjuer med ansatte og studenter.

Denne rapporten tilbyr et kunnskapsgrunnlag for UMBs videre arbeid med tiltak for å bedre studiegjennomstrømning. Prosjektet har flere mål: å skaffe kunnskap om hva som ligger bak de tallene universitetsstyret fikk overlevert 2012, å undersøke hvilke sammenhenger det kunne være mellom lav studiegjennomføring og studiekvaliteten ved UMB og å utvikle anbefalinger og forslag til mulige tiltak.

Datamaterialet indikerer at frafall ikke er et stort problem ved UMB, sammenlignet med andre norske universiteter. Derimot har UMB lav fullføring til normert tid, og er dermed et av universitetene som har flest studenter gående i systemet over tid med udefinerte mål for avslutning av studier. Dette er særlig tilfelle på bachelorgradsutdanningene.

I materialet finner vi tydelige konsekvenser av UMBs arbeid med fusjon og den raske veksten i studenttall etter Stjernø-innstillingens forslag om en «magisk» akkrediteringsgrense for universiteter på 5000 studenter. UMB tolket selv dette som en anledning til å øke studenttallet ved lærestedet, samtidig som strategien understreker at studiekvaliteten ikke skal bli nedprioritert. NIFUs studie viser at UMB er på god vei mot å nå strategimålet om å øke studenttallet, mens det er klare behov for å realisere den delen av strategimålet som handler om studiekvalitet og tilrettelegging.

Det er klare behov for økt studieledelse ved universitetet, med særlig oppmerksomhet på forbedret studieveiledning, forbedret pedagogisk kvalitet, bedre tilrettelegging for studier gjennom fysiske rammer, og bedre informasjon til studentene. Det er også klare funn i det kvalitative materialet som viser at "Ås-ånden", dvs. den lokale forankringen og studentengasjementet, fortsatt er sterkt tilstede i de tradisjonelle landbruksfagene. Derimot er den i mindre grad utviklet i andre fagområder, som også er de fagområdene som har hatt den største studentveksten.

NIFU anbefaler at det utvikles bedre styringssystemer for å forbedre studentflyten, med spesiell vekt på ansettelse og opplæring av et mer hensiktsmessig antall studieveiledere. Videre bør det etableres et læringsssenter med høyere krav til pedagogisk kompetanse hos forelesere for å møte en mye større og mer variert studentgruppe enn tidligere og at arbeidet med å skaffe

undervisningsrom og faglig-sosiale møterom prioriteres høyere. Dette er tiltak som bør igangsettes umiddelbart for å håndtere den studentmassen som er motivert for et studietilbud på Ås, men som ganske åpenbart ikke mottar den tilrettelegging som er nødvendig for et raskere og mer effektivt læringsløp. En økt oppmerksomhet på dette forholdet vil føre til en realisering av hele strategimålet: Ikke bare den delen som handler om vekst i studenttallet, men også delen som handler om studiekvalitet.

1 Introduksjon

Med implementering av Kvalitetsreformen i 2003 ble studiegjennomstrømning en sentral styringsparameter for norsk høyere utdanning (Hovdhaugen & Aamodt 2006, Aamodt & Hovdhaugen 2011). Finansieringssystemet premierte i større grad kvantitative mål for studiekvalitet, og størrelseskrav som studenttall ble en grunnleggende faktor i diskusjoner om "universitetsdrift" i høgskolesektoren.

For Universitetet for miljø- og biovitenskap (UMB) ble studenttall en spesiell pådriver for det strategiske arbeidet etter arbeidet for universitetsstatus i 2005, og for fusjonsplanene med Norges veterinærhøgskole i 2008 (KD 2008b). I Stjernø-utvalgets innstilling "Sett under ett" fremheves UMB som det eneste norske universitet som ikke når det magiske tallet 5000 studenter som et minstemål for foreslått universitetsstatus (KD 2008a). Under overskriften *Kriterier for akkreditering som universitet* i del 8 av innstillingen understrekes betydningen av den magiske grensen for størrelseskrav for akkreditering på denne måten: "Utvalget mener at en naturlig minstepørrelse kunne være 5000 studenter, som er litt mindre enn antall registrerte studenter ved Universitetet i Tromsø. Av de eksisterende universitetene er Universitetet for miljø- og biovitenskap det eneste med et lavere studenttall (2 947 registrerte studenter i 2006)" (KD 2008a).

I sin høringsuttalelse til Stjernøutvalget april 2008 svarer UMB med en aksepterende holdning under tittelen *Robuste miljøer som forutsetning*: "UMB er enig i at det må settes minstekrav til faglig størrelse [...] Selv om kritisk minstemasse er vanskelig å fastsette, er UMB enig i Stjernøutvalgets vurdering om at en del norske U&H-institusjoner er for små. Det nye universitetet som vil ha nåværende UMB og NVH som bærebjelker, vil kunne utvikle robuste miljøer for å komme over kritisk minstepørrelse. Det vil være mulig innen en 10 års periode å øke antallet studenter opp mot 5000, som Stjernø-utvalget setter som tentativ minstepørrelse." (UMB 2008).

Stjernø-utvalgets drøfting av mulige alternativer for en minstepørrelse i studenttall for akkreditering ble aldri gjort til en del av offisiell norsk politikk. UMB valgte likevel å satse på å øke studenttallet, og tilrettelegge for at dette praktisk og pedagogisk skulle være gjennomførbart. Dette er nedfelt i strategidokumentet for perioden 2010-2013: «Ha 3 500 Bachelor- og Masterstudenter i 2013 og arbeide for at Campus Ås har 5 000 studenter i 2018. UMB skal sikre kvalitet, og utvikle infrastruktur og velferdstilbud i takt med studenttallet» (UMB 2010b). UMB har dermed hatt en villet vekst i studenttall.

I årsrapporten for 2012 til UMB fremkommer det som UMB selv omtaler som «urovekkende tall for nye styringsparametere om studiegjennomføring» ved universitetet. Våren 2013 besluttet derfor styret ved UMB å be studieadministrasjonen om en utlyse et prosjekt som skulle gjennomføre en ekstern analyse av forholdene, samt komme med forslag til tiltak. NIFU fikk oppdraget å gjennomføre analysen.

I tillegg til fokusgruppeintervjuer med ulike grupper av ansatte og studenter og nærmere studier av statistikken over studiegjennomføring ved lærestedet er datamaterialet hentet fra policydokumenter og høringsuttalelser. Fokusgruppene representerer både faglige og administrativt ansatte, samt studenter fra programmer på bachelor og master nivå og også en gruppe med internasjonale studenter. Forhold som var uavklart etter fokusgruppeintervjuene har i ettertid blitt avklart med studieledelsen ved UMB.

Utgangspunktet for denne studien er at studiegjennomføringen ved UMB er lavere enn lærestedet skulle ønske. Parameterne som KD og lærestedene bruker defineres som andelen av studenter som fullfører studiet på normert tid for bachelor og mastergrader og innen 6 år for doktorgradskandidater. UMB nevner i sine interne dokumenter at gjennomsnittlig gjennomføringsandel i 2012 var 22 % for bachelorprogrammer, 36 % for masterprogrammer og 68 % for PhD (UMB 2013a). UMB konkluderer selv med at disse tallene ligger under snittet for alle universiteter i Norge, i hvert fall for bachelorprogrammer og masterprogrammer. Snittet blant universitetene er henholdsvis 32 % på bachelor, 40 % på master og 66 % på PhD (Kunnskapsdepartementet 2012). Foreløpig finnes det ikke tall for gjennomføring på normert tid, det vil foreligge først i 2014.

Slik lærestedet selv ser det kan lav gjennomføring være et resultat av eller en indikator på et sett med problemer og hindringer for studenten som kan oppstå og forårsake sen studieprogresjon eller frafall: «Problemene kan oppstå mange steder underveis, fra studentens aller første møte med UMB til de har fått graden. Lav gjennomføring kan også ha svært alvorlige konsekvenser som utgjør problemer for UMB» (UMBs kravspesifikasjon 2013). I likhet med funn i andre studier, peker UMB selv på at lav gjennomføring kan være et resultat av mange forskjellige faktorer. At frafall er komplekst er også påpekt av Hovdhaugen (2012), og dette er også det vanligste synet på frafall og fullføring i internasjonale studier (se f. eks. Tinto 1993, Yorke 1999, Yorke & Longden 2004).

1.1 Problemstillinger og disposisjon

Prosjektet tar utgangspunkt i to relaterte begrep: studiegjennomføring og studiekvalitet. Målet med prosjektet har vært å skaffe forskningsbasert kunnskap om hva som ligger bak tallene styret fikk overlevert 2012 blant annet ved å sette tallene inn i en nasjonal kontekst. Det var også et mål å undersøke mulige sammenhenger mellom lav studiegjennomføring og studiekvalitet ved UMB. De to hovedproblemstillinger for prosjektet er følgende:

- 1) Hvordan ser gjennomstrømning og frafall ut ved UMB i nasjonalt perspektiv?
 - Hvor stor andel av studentene på bachelor og masternivå fullfører og hvor stor andel slutter før de har oppnådd en grad? I hvilken grad er påvirket ulike forhold sjansene for å fullføre graden respektive slutte før oppnådd grad?
 - Hvilken type frafall har UMB? Dreier det seg om overgang til annet lærested, endring i studiemål/overgang til nytt studieprogram, eller at studentene velger å slutte helt i utdanning?
- 2) Hva fremmer og hemmer god studiegjennomstrømning ved UMB?
 - For studenter som slutter eller som blir forsinket, når i studieløpet skjer dette for studentene ved UMB?
 - Hvilke fysiske, sosiale og psykiske og pedagogiske faktorer ved læringsmiljøet bidrar til gjennomføring og/eller frafall? Kan det påpekes noen sammenheng mellom indikatorer i UMBs eget kvalitetssikringssystem for utdanningsvirksomhet (UMB 2010a) og tall for gjennomstrømning i perioden 2009-2012?

I rapportens kapittel 2 ser vi nærmere på gjennomstrømning og frafall, mens kapittel 3 tar for seg studentveksten ved UMB de siste 10 årene. I kapittel 4 brukes de kvalitative dataene for å se nærmere på hva som fremmer og hemmer god studiegjennomstrømning ved UMB. I det siste kapitlet blir studiegjennomstrømning og studiekvalitet vurdert i sammenheng, og konklusjonene utgjør grunnlaget for anbefalinger for det videre arbeidet med utdanningsvirksomheten ved UMB.

1.2 Begrepsavklaringer i designet

Før vi presenterer valg av metode og data er det nødvendig å avklare de to sentrale begrepene studiegjennomstrømning og studiekvalitet, samt hvilken betydning forståelsen har hatt for utforming av forskningsdesignet i dette oppdraget. Begge begreper er relevante i forhold til prosjektet og har styrt både arbeidet med utformingen av prosjektet, utvikling av intervjuguider og selve intervjuene. Begrepene fungerer dermed som en form for rammeverk for både intervjuer og analyser og vil her bli nærmere definert.

1.2.1 Studiegjennomføring

Studiegjennomføring er et tema som har vært i politisk fokus de siste par tiårene, og det er også et tema som det har vært forsket på forholdsvis lenge (se blant annet Berg 1997, Aamodt 2001), men siden innføringen av Kvalitetsreformen og det nye finansieringssystemet er dette også en styringsparameter innen høyere utdanning. Det finnes ingen klar definisjon av hvordan studiegjennomføring skal måles, og det kan måles på flere forskjellige måter og ved flere tidspunkt i et studieløp. Indikatorer som er vanlige å bruke er hvor mange som fullfører studiet til normert tid, fullføring på et år mer enn normert tid, hvor stor andel av studentene som er tatt opp et år som fortsatt er ved lærestedet/studiet ett eller flere år senere (retention rate), andel som slutter eller skifter til et annet lærested, andel studenter med forsinkelse etc. Som nevnt ovenfor bruker KD andel som har fullført til normert tid og andel som har fullført et år utover normert tid som parametere for gjennomføring, og det er en forutsetning at studenten har fullført en grad ved samme institusjon som vedkommende opprinnelig begynte ved (Kunnskapsdepartementet 2012: 46).

Frafall er beregnet ved å trekke antallet studenter som oppfylder kriteriene for «fullført grad» og antallet som fortsatt er registrert som student ved lærested fra antall studenter i opptakskullet (Kunnskapsdepartementet 2012: 47). Ved å benytte denne beregningsmåten blir både studenter som har pause og studenter som har skiftet lærested regnet som å ha sluttet. Disse personene har jo sluttet ved lærestedet, men de har ikke sluttet i høyere utdanning og dermed er det risiko for at frafallsraten som beregnes er noe høy. Dette illustrerer poenget at det i analyser av gjennomføring og frafall er viktig å skille mellom frafall i form av studenter som forlater lærestedet (transfer) fra studenter som slutter helt i høyere utdanning (Tinto 1993, Hovdhaugen 2012).

1.2.2 Hva vet vi om studiegjennomføring og frafall fra tidligere forskning?

Fra tidligere forskning om studiegjennomføring vet vi at det er store forskjeller i gjennomføring og frafall etter fagområde. Allerede i en bok om utviklingstrekk i norsk høyere utdanning på 1980-tallet kommenterte Per Olaf Aamodt at forskjellen i studieeffektivitet og studiegjennomføring mellom NTH (sivilingeniørutdanning) og filologistudiet. På studier som NTH, der det er konkurranse om studie plassene fullfører de aller fleste studiene på normal tid, mens frafallet er betydelig på filologistudiet, som tradisjonelt har vært åpent (Aamodt 1991:54).

De første statistiske analysene av frafall og gjennomføring i Norge er basert på kullene som begynte i høyere utdanning i 1994 og 1997. Hensikten med studien var å gi et samlet bilde av gjennomstrømning i norsk høyere utdanning, både med fokus på studiegjennomføring og frafall ved høyere utdanningsinstitusjoner. Studien viser at det er mange av universitetsstudentene som ikke lenger er student ved et universitet etter første året, enten fordi de har pause eller har sluttet, eller fordi de har skiftet studiested til en høgskole. Høgskolene er derimot flinkere til å holde på studentene og har dermed også bedre fullføring til normert tid. Men det er fagforskjeller også her: sykepleiere og

førskolelærere har bedre fullføring enn lærerstudenter og ingeniørstudenter (Aamodt 2001). Senere studier har bekreftet dette mønsteret: også når vi ser på kull som begynte etter Kvalitetsreformen er det svært liten endring i nivået på frafall og gjennomføring, men vi ser klare forskjeller etter fagområde. I det første kullet etter innføringen av reformen, kullet som startet i 2003, er fullføringen til normert tid for universitetsstudenter på frie fag (HF/SV/MN) kun 23 prosent, noe som faktisk er lavere enn nivået på fullføring for de samme fagene før reformen. Samtidig er ikke tallene helt sammenlignbare siden laveregradsutdanningen var normert til 4 år før reformen (Aamodt & Hovdhaugen 2011: 33). Videre viser rapporten at overlevelseshraten, dvs. antallet studenter som fortsatt er ved lærestedet, generelt er noe høyere for studenter ved vitenskapelige høgskoler, sammenlignet med universiteter og statlige høgskoler (Aamodt & Hovdhaugen 2011: 36). Det er også klare forskjeller etter fag: det generelt større frafall i HF-, SV, og MN-fag ved universitetet sammenlignet med de fleste profesjonsfag på høgskoler, med unntak av øk. adm-studier, som er på nivå med universitetsfagene i frafallsrate (ca. 25 prosent etter tre år) (Aamodt & Hovdhaugen 2011: 43). Dermed vil frafallsmønsteret for et enkelt lærested i stor grad henge sammen med hvilke utdanninger det lærestedet tilbyr.

En annen studie med utgangspunkt i kullet som begynte i høyere utdanning i 1994 så på frafall og fullføring og fant at det å fullføre det første grunnfaget var svært viktig for gjennomføring. Blant studenter som hadde fullført det første kurset var det kun 3 prosent som sluttet helt i høyere utdanning og 18 prosent som skiftet lærested, mens det er 18 prosent som sluttet helt og over 50 prosent som skiftet lærested blant de som ikke bestod sitt første kurs (Næss 2003).

Hovdhaugen (2011) viser at det ikke er noen endringer i frafall i form av andel studenter som slutter helt i utdanning etter innføringen av Kvalitetsreformen, mens det for de frie fagstudiene ved universitetene (HF/SV/MN) er en signifikant reduksjon i andelen som skifter fra et studiested til et annet. Med andre ord har frafallet fra universitetene minsket totalt etter reformen, men dette kommer av at det er færre som skifter fra et universitet til et annet lærested, mens det ikke har vært noen endring i andel som slutter helt.

En studie av endringer i frafall over tid i perioden 1977 til 1998 bekrefter at dette mønsteret også gjaldt før innføringen av Kvalitetsreformen. Mastekaasa og Hansen (2005) estimerte at totalt frafall, dvs. både de som slutter og de som skifter lærested, var rundt 40 prosent blant universitetsstudentene på lavere grad frem til midten av 1980-tallet og deretter økte til omtrent 50 prosent mot slutten av 1990-tallet. Imidlertid viste også denne studien at frafallsraten i form av de som slutter helt i høyere utdanning var konstant under hele perioden. Med andre ord var økningen i totalt frafall på slutten av 1990-tallet knyttet til at flere studenter skiftet lærested, som regel fra universitet til statlig høgskole.

Analyser av hvorfor studenter forlater lærestedet de har begynt på, enten for å skifte til et annet lærested eller slutte helt i høyere utdanning, viser at det i stor grad er faktorer som er utenfor lærestedets kontroll som er årsaken til at studentene forlater lærestedet. De vanligste grunnene til at studenter skifter lærested er at de ønsker å begynne på et nytt program, ta et program som ikke finnes på det lærestedet de er på, eller at de har hørt mye bra om sitt nye lærested. Det er sjelden at de forlater lærestedet fordi de er misfornøyde. Med andre ord er det mer «pull»-faktorer som påvirker beslutningen om å forlate lærestedet til fordel for et annet, snarere enn «push»-faktorer. For de som slutter helt i høyere utdanning er de vanligste grunnene at de fikk arbeid, at de kom på etterskudd i studiene eller at de mistet studiemotivasjonen. Samtidig etterlyser både de som slutter helt og de som skifter lærested tettere oppfølging og kontakt med undervisningspersonale, og dermed finnes det i noen grad et handlingsrom for institusjoner i forhold til å gjøre noe med frafall: de kan arbeide med studiekvalitet og bedre oppfølgingen av studentene (Hovdhaugen & Aamodt 2009). Disse funnene er i forholdsvis stor grad overensstemmende med funn i andre land (se Yorke 1999, Yorke & Longden 2004). Imidlertid er også økonomiske faktorer viktig i land som har skolepenger, særlig i Storbritannia som har hatt en kraftig økning i nivået på skolepenger de siste 10-15 årene.

Det er ulike faktorer som har påvirkning på det å bytte lærested og det å slutte helt i høyere utdanning. Studentens bakgrunn, særlig sosial bakgrunn og karakterer er det som har innflytelse på det å slutte helt i høyere utdanning. Studenter med lav sosial bakgrunn og/eller svake karakterer fra videregående

opplæring har høyere sannsynlighet for å slutte, sammenlignet med de som har høy sosial bakgrunn og gode karakterer. Bakgrunnsfaktorer har derimot liten påvirkning på sannsynligheten for å skifte lærested, der er det i stedet motivasjon for å begynne i høyere utdanning, hva utdanningsmålet er og hvilket fag man begynner på som influerer sannsynligheten for å skifte lærested. Imidlertid er det slik at studenter med en aktiv studiemåte har lavere sannsynlighet for å skifte lærested eller å slutte helt i høyere utdanning enn studenter med en mindre aktiv studiemåte (Hovdhaugen 2009). Viktigheten av aktiv studiemåte eller «student engagement» for det å bli værende ved lærestedet og fullføre er også vist i internasjonale studier (se f. eks. Tinto 2000, Kuh et al 2008). Zepke et al. (2006) argumenterer for at universiteter kan ha et læringsmiljø som oppfordrer studentene til aktivitet eller innsats, og at dette i sin tur kan påvirke studentenes tilnærminger til læring og muligens også risikoen for å slutte.

1.2.3 Studiekvalitet

UMB har selv ønsket å se nærmere på sammenhenger mellom studiegjennomstrømning og studiekvalitet. Begrunnelsen har ligget i at studiekvalitet er en av de faktorene som institusjonen selv kan kontrollere opp mot styringsparametere for studiegjennomstrømning. I tillegg er målet om å utvikle kvalitet, infrastruktur og velferdstilbud i takt med økningen i studenttallet en uttalt del av strategien (UMB 2010b). I likhet med den multidimensjonale forståelsen av studiegjennomstrømning nevnt over, er det ingen enhetlig måte å forstå og måle studiekvalitet (for eksempel Wittek & Kvernbekk 2011). Enighet om sammenhenger mellom kvalitet i læringstiltak og gjennomføring av studier er en utfordrende og omstridt oppgave (Carlsten & Aamodt 2013). Det finnes mye forskning om studiekvalitet i høyere utdanning, men det finnes begrenset med forskning som viser direkte koblinger mellom studiekvalitet og studiegjennomføring (Yorke 1999). Derimot finnes det studier som peker på felles faktorer for hvordan universiteter kan utvikle kvalitet ved flere sider av studieløpet (for eksempel Frølich & Stensaker 2010; Henkel, Välimaa, Sarrico & Stensaker 2012).

Studiekvalitet kan analyseres som styringsindikator innen høyere utdanning (Carlsten & Aamodt 2013). Det kan videre undersøkes som didaktisk mål for universiteters overordnede pedagogiske arbeid. Her vil det være aktuelt å studere hvordan institusjonens mål reflekterer mål i nasjonale kvalifikasjonsrammeverk, kvalitetssikringssystemets mål for inntakskvalitet, innsatskvalitet og resultat-kvalitet, samt fagenes egenart, studienes yrkesrelevans og studentgruppens forutsetninger (Carlsten 2013). UMB har 4200 studenter, 400 doktorgradsstudenter og 1140 ansatte med fagområder knyttet til mat, miljø og biovitenskap. Dette innebærer et komplekst og omfattende sett av både menneskelige ressurser og av svært ulike fagfelt. Det er viktig å ta hensyn til at ulike fagfelt har ulike mål, metoder og muligheter når det gjelder integrering av studenter med ulik bakgrunn og studieambisjoner. I tilnærmingen til analysen som ligger til grunn for konklusjoner og anbefalinger i denne studien er både den generelle oppfatningen av studiekvalitet hos studenter og ansatte ivare tatt gjennom fokusgruppeintervjuer. De fagorienterte og styringsrelaterte aspekter som antas som grunnleggende for studiefremdrift og fagmotivasjon i UMBs kontinuerlige arbeid med kvalitetssikringstiltak (UMB 2010a) er også inkluderte analysefaktorer.

1.3 Metodisk tilnærming og datagrunnlag

For å gjennomføre prosjektet med å analysere studiegjennomføring og studiekvalitet ved UMB bruker vi en kombinasjon av kvalitative og kvantitative metoder. Dette gir oss muligheten til å studere temaene fra ulike perspektiver, noe som legger til rette for en rikere og mer sammensatt beskrivelse av områdene studiegjennomføring og -kvalitet. I tillegg er kvalitative metoder egnet siden det tross alt ikke er veldig mange studenter på hvert program, og det også er uttrykket ønske om å sammenligne studenter på ulike typer programmer ved UMB.

Tidligere informasjon fra evalueringer og studenttilbakemeldinger (emne- og programevalueringer, trivselsundersøkelser, mm) har gitt UMB innsikt i styrker og svakheter ved studiekvalitet og gjennomføring. I den foreliggende studien er fokus å finne ut hva som har skjedd med studenten underveis i studiet, om alv progresjon kommer av at studenter ikke føler seg helt hjemme i studiet eller

om de mangler motivasjon for å gjøre læringsarbeidet og fullføre studiet. Dette er undersøkt gjennom fokusgruppeintervjuer med norske og internasjonale studenter, studieveiledere og programansvarlige. Disse har alle besvart spørsmål om hva som kan være hindringene for en optimal fremdrift i studiene, hvordan lærere arbeider for å begeistre studentene og øke deres indre motivasjon for faget, og hva institusjonen kan gjøre som vil forbedre gjennomføring på kort- eller lengre sikt.

De kvantitative analysene vil fungere som bakteppe for de kvalitative analysene. De kvalitative analysene er i hovedsak basert på strukturerte fokusgruppeintervjuer, som skal gi mer innsikt i studentenes og de ansattes oppfatninger om studiegjennomføring og studiekvalitet. I tillegg vil kvalitativ analyse av relevante bakgrunnsdokumenter fungere som forberedelse til fokusgruppeintervjuene. De ulike metodene har stått i kontinuerlig dynamisk sammenheng. Funn fra intervjuer har gitt innspill for nye statistiske analyser, og funn fra de registerdata ga utgangspunkt for intervjuguiden. Nedenfor blir metodene og datagrunnlaget som brukes i prosjektet nærmere presentert.

1.3.1 Statistisk analyse

For å belyse fullføring og frafall vil vi bruke eksisterende data, både data fra Database for statistikk om høyere utdanning (DBH), data som finnes tilgjengelig i Kunnskapsdepartementets tilstandsrapporter for høyere utdanning, samt data fra SSB. Dataene fra SSB er et registerdatasett som omfatter alle nye studenter som begynte i høyere utdanning for første gang høsten 2003 og 2005, og disse blir til viss del brukt i analysene. Men siden det er forholdsvis få studenter ved UMB i dataene, i 2003-kullet er det 277 personer og i 2005-kullet er det 293 personer, legger dette klare begrensninger på analysene. Grunnen til at dette er lavere enn antallet som begynner ved institusjonen hver høst er at kun studenter som ikke har erfaring fra andre studiesteder tidligere er inkludert i datamaterialet NIFU har tilgang på. Analysene vi gjør med utgangspunkt i disse dataene er hvor stor andel som har fullført til normert tid, hvor stor andel som har fullført et år utover normert tid og hvor stor andel som fortsetter ved lærestedet fra et år til et annet (retention rate).

For å se på fullføring og frafall bruker vi også data som er tilgjengelig gjennom vedleggstabellene til Kunnskapsdepartementets tilstandsrapporter for høyere utdanning (Kunnskapsdepartementet 2010, 2012 og 2013). Disse dataene har UMB også brukt selv i analysene som lå til grunn for bakgrunnsdokumentene NIFU fikk del av da vi fikk oppdraget med å gjennomføre studien. Den siste datakilden NIFU bruker for å se på studiekvalitet ved lærestedet er data fra DBH, særlig da data om antall registrerte studenter. Dette er data som lærestedene selv rapporterer til DBH (basert på studentregistre) og det er også disse dataene som ligger til grunn for og brukes i Kunnskapsdepartementets årlige tilstandsrapport for høyere utdanning.

1.3.2 Fokusgruppeintervjuer

Fokusgrupper er en effektiv metode når man ønsker å bringe på bane flere aktørers tanker, opplevelser og erfaringer. Når fokusgruppemetoden sammenlignes med individuelle intervjuer viser metodeforskning ulike svar. For eksempel hevdes det i noen sammenhenger at individuelle intervjuer kan generere flere ideer enn gruppeintervju (Morgan 1995). På den annen side påpekes det at fokusgruppeintervju har klare fordeler når målet er å avklare spenninger og motsetninger i eksisterende praksiser og kulturer (Greenbaum 2000). Med denne metoden kommer man nærmere en kollektiv forståelse av hva institusjoner kan bidra med for å sikre kvalitet og gjennomføring av studier enn ved individuelle intervjuer, samtidig som man har mulighet til å komme «bak tallene» i statistiske funn.

I tillegg til å være en tidseffektiv metode, har fokusgrupper dermed den styrken at personer som har tatt del i arbeidet med de samme studieprogram og emner ved UMB kan diskutere samme tematikk, men med ulikt perspektiv. Dette gir viktige funn når målet er å utvikle anbefalinger på institusjonsnivå. Videre kan intervjuobjektene hjelpe hverandre å huske bestemte hendelser, og andre personers utsagn kan gi informantene assosiasjoner til lignende relevante forhold som ikke er avdekket i kvantitative analyser eller som intervjuer som ekstern person ikke har direkte tilgang til (Krueger

2009). Fokusgruppeintervjuene vil dermed være en måte å gå enda et skritt dypere inn i funn fra den statistiske analysen, for å avklare alternative forklaringsfaktorer som gjør funn mer reflekterte (Fern 2001).

NIFU har gjennomført fokusgruppeintervjuer med norske og internasjonale studenter på bachelor- og masternivå, studieveiledere og programansvarlige på bachelor- og masternivå. Intervjuene var semi-strukturerte konkretiseringer av problemstillingene i avsnitt 1.2 over. To viktige hensyn skulle ivaretas: For det første ville vi sikre at alle vesentlige sider ved områder UMB ønsket belyst blir diskutert. Samtidig ville vi gi informantene frihet til å dele sine oppfatninger og erfaringer, noe som innebar at de fikk anledning til å trekke inn forhold som ikke kunne forberedes i en strengt strukturert intervjuguide. Den semi-strukturerte intervjuguiden ble kvalitetssikret i NIFU, og intervjuene ble gjennomført i team.

Vi intervjuet en fokusgruppe med studieveiledere og to grupper med programansvarlige for å undersøke hva de ansatte selv la vekt på av kriterier og faglige vurderinger i sitt arbeid med studier og studenter. Vi var særlig opptatt av deres kollektive blikk på rutiner rundt bruk av kvalifikasjonsrammeverk og UMBs læringsfilosofi, og om det eksisterte en kultur for arbeid med å integrere studentene i fagmiljøet som «et faglig hjem».

Fem grupper studenter ved de norske og internasjonale program ved UMB ble også intervjuet. Målet var blant annet å finne ut hvordan de oppfattet muligheter og hindringer for fremdrift, samt deres oppfatning av hvordan UMB best kan legge til rette for faglig motiverende læringstilbud. Studentene fikk korrigere hverandres syn, og bidra med informerte innspill i hverandres argumentasjon om hva de oppfattet som optimal fremdrift og for tilrettelegging rundt egen innsats.

Spesielt når det gjelder å gjennomføre fokusgruppeintervju med studenter, er det viktig med erfaring og trening i det som kalles moderatorarbeid (Greenbaum 2000). Moderatorarbeid er det arbeidet som gjøres av intervjuer for å holde samtalen fokusert, få alle i tale og for å sørge for å gripe inn på de rette tidspunkter med oppfølgingsspørsmål. Det innebærer at intervjuer har nok erfaring til å skape en avslappet atmosfære og tillit både til intervjuer og de andre studentene i gruppen. Det er i stor grad en forskningsoppgave som krever pedagogisk innsikt og kompetanse: De første spørsmålene vi stiller åpner for selve tematikken. Deretter presenterer studentene en grov skisse av deres felles forståelse av studiekvalitet, fullføring og frafall. Det er moderators oppgave å gå dypere i dette for å avklare felles tendenser og dissonans i gruppen. Moderator/intervjuer må forsøke der og da å analysere og gruppere uttalelser, for deretter å få studentene til å vurdere moderators oppsummering. Dette er mer krevende i et gruppeintervju enn i individuelle intervjuer. Det krever ofte to intervjuere for både å lede, analysere og dokumentere. Ikke minst er det i denne analysen viktig å ha to forskere som ivaretar både faglig kunnskap og forskerkompetanse om studiegjennomføring og studiekvalitet. I forhold til bruk av individuelle intervjuer er det imidlertid vår erfaring at man likevel sparer tid med fokusgruppeintervju, og at materialet gir rikere data om kollektive forståelser og prosesser.

1.3.3 Dokumentbasert analyse

Som bakgrunn for fokusgruppeintervjuene og analysene av disse, samt av statistiske data utførte vi også en dokumentbasert analyse av relevante styringsdokumenter fra UMB og nasjonale policydokumenter. Slike dokumenter gir innsikt i hvordan arbeidet med kvalifikasjonsrammeverk inngår som del av arbeid med å organisere emner i de ulike fagområder. De viser også til hvordan UMB over tid har arbeidet med gjennomføring og kvalitetssikring av studier, og hvordan dette arbeidet gjenspeiles i praksiser knyttet til nye styringsparametere fra Kunnskapsdepartementet. Gjennom disse kildene har vi derfor fått innsikt i bredden av styrings- og utviklingsarbeid ved UMB. Tidligere studier viser at det finnes et mangfold av lokalt utviklede verktøy for å fremme studiegjennomføring og kvalitet, og at disse kan fortelle oss mye om hvilke rutiner, retningslinjer og praksiser som finnes i praksis. I intervjuene med både fagansatte og studieveiledere ba vi også om henvisning til tilgjengelige dokumenter, samt formål og bruk av disse i praksis. Dette var derfor en metode for å sikre at kvalitative og kvantitative data kunne ses i sammenheng.

1.3.4 Utvalgstrekkning

NIFU har samarbeidet med oppdragsgiver for å få tak i deltakere til fokusgruppene. I opplegget for studien foreslo NIFU å ha totalt åtte fokusgrupper, tre med ansatte og fem med studenter. UMB hadde ansvar for å sette sammen fokusgrupper med 4-6 deltakere i hver gruppe og kontakt/rekruttere deltakere fra ulike programmer, slik at noe av fagbredden ved UMB kunne komme til syne i intervjuene. Grunnen til at det var ønskelig med fagbredde er at ulike fag kan ha ulike erfaringer, etter hvor stort faget er eller hvilken type fag det er.

Alle de tre intervjuene med ansatte ble gjennomført i slutten av august, mens studentintervjuene ble gjennomført over to dager, i midten av september.

Følgende grupper ble plukket ut, med sikte på å dekke ulike kriterier

- ansatte lavere grad: små/store program, norske/engelske, ansvar for flere/ett program
- ansatte høyere grad: små/store program, norske/engelske, ansvar for flere/ett program
- studieveiledere + sentraladministrasjon
- studenter, BA (menn)
- studenter, BA (kvinner)
- studenter, integrert MA
- studenter, 2-årig Master
- studenter, internasjonale programmer

1.3.5 Forbehold

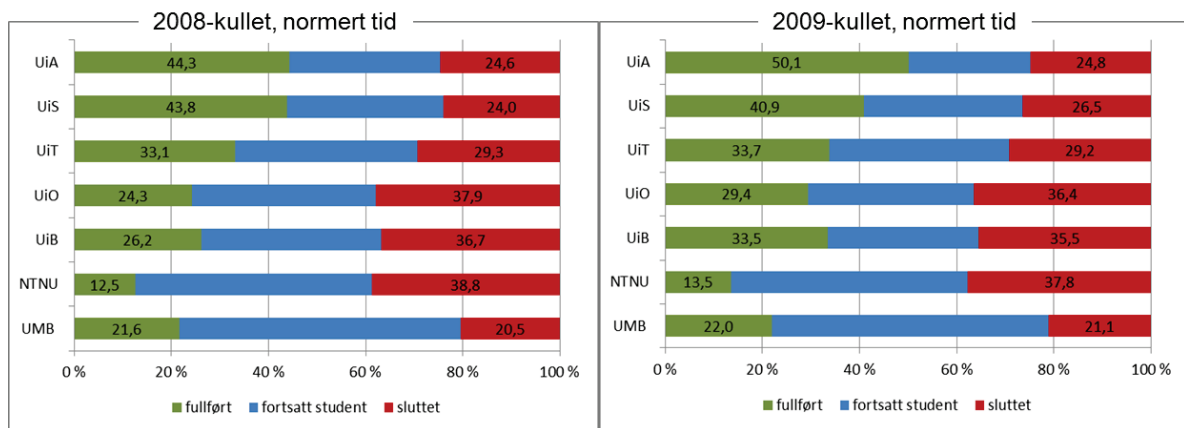
Til tross for at studien er gjort så omfattende som mulig innen de angitte rammer, er det ikke et representativt utvalg studenter og ansatte som uttaler seg om sammenhenger mellom studiegjennomstrømning og studiekvalitet i denne undersøkelsen. Grunnen til det er at oppdragsgiver (UMB) selv har satt sammen informantgruppene og rekruttert deltakere. Dette var imidlertid nødvendig for å sikre oppmøte og for å få tak i personer som dekker flere ulike program eller fagområder. Særlig blant de internasjonale studentene viste det seg å være utfordrende å samle informasjon til studien, da svært få av de forespurte studentene møtte til fokusgruppesamtale. Dette gjør at det ikke kan trekkes noen klare konklusjoner om fullføring og frafall for internasjonale studenter basert på denne studien, men at dette heller bør være tema for videre oppfølging.

2 Analyser av gjennomføring og frafall

Dette kapitlet tar for seg gjennomføring og frafall ved UMB, og setter de statistiske dataene i perspektiv. Vi skal dels gjøre et dypdykk i tallene for UMB, og dels se på tall for studiegjennomføring ved seks andre universiteter som alle har hatt status som universitet i hele perioden (fra 2008): Universitetet i Agder (UiA), Universitetet i Stavanger (UiS), Universitetet i Bergen (UiB), Universitetet i Oslo (UiO), Universitetet i Tromsø (UiT) samt NTNU. Datakildene som brukes er dels Kunnskapsdepartementets tilstandsrapport, dels interne tall fra UMB, samt data fra SSB.

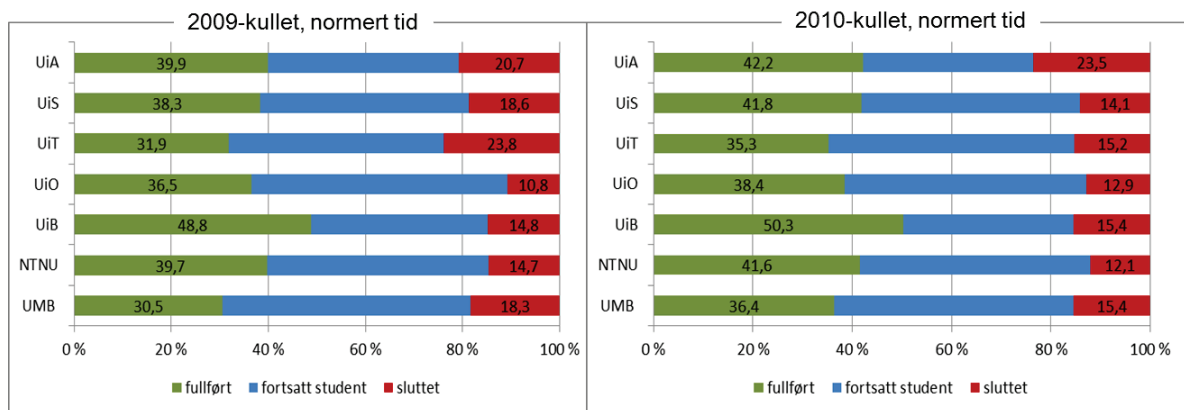
2.1 Fullføring og frafall ved UMB, sammenlignet med ved andre universiteter

Vi skal nå bruke data fra Kunnskapsdepartementets tilstandsrapport for å se nærmere på fullføring og frafall ved UMB og starter ut med å se på fullføring til normert tid på bachelornivå (grønn del av søylen). Figur 1 viser at i begge kullene har 22 prosent av bachelorstudentene fullført på normert tid. Kun NTNU har lavere fullføring til normert tid av alle universitetene, og best gjennomføring har UiA og UiS. Men dette henger i noen grad sammen med fag: både UiA og UiS er tidligere høgskoler og har relativt stor andel studenter i profesjonsutdanninger som sykepleier, førskolelærer og lærer. Som nevnt tidligere har disse utdanningene vanligvis bedre gjennomføring enn frie utdanninger innen for eksempel realfag. Dersom vi i stedet vender blikket mot frafall (rød del av søylen), ser vi at UMB har det laveste frafallet av alle lærestedene, kun 20-21 prosent slutter før normert fullføringstid. De tre tradisjonelle universitetene, UiO, UiB og NTNU har alle frafall på mellom 36 og 39 prosent, dvs. nesten dobbelt så stort frafall som UMB. I tillegg viser figuren at frafall er forholdsvis stabilt mellom kull, mens det er noe større variasjon i andel som fullfører, i hvert fall ved noen av universitetene. Inntrykket at UMB har lavt frafall på bachelornivå forsterkes dersom vi undersøker status etter et år utover normert tid. Da er UMB det eneste av de syv universitetene som har stabil frafallsandel (20 prosent) mens andelen som slutter øker ved alle de andre universitetene.

Figur 1: Andel bachelorstudenter som ved normert tid har fullført, sluttet eller fortsatt er student. Kullet som startet i 2008 respektive 2009. Kilde: Kunnskapsdepartementet 2013

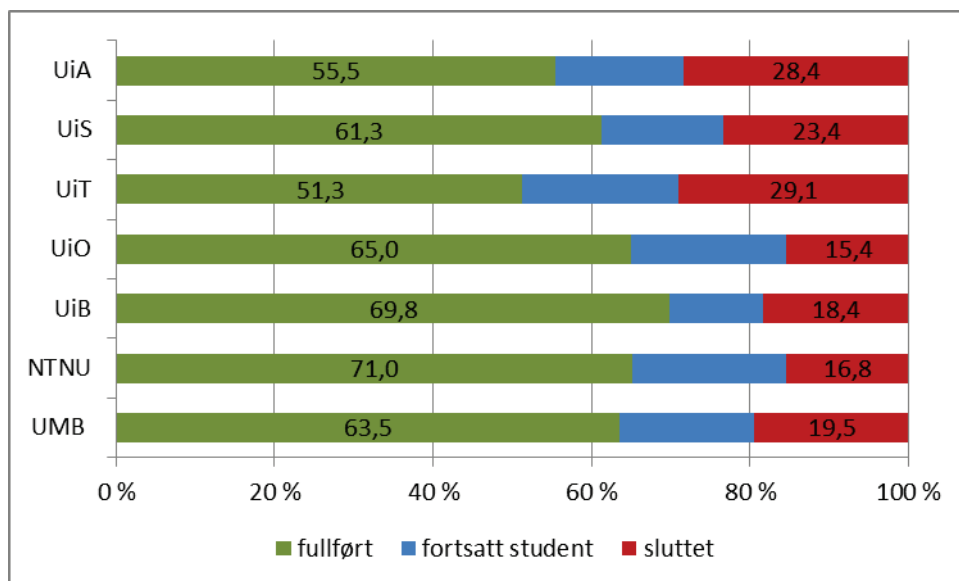
Figur 2 viser tilsvarende bilde for masterstudenter. UMB har, sammen med UiT, den laveste fullføringsandelen til normert tid av alle universitetene, 31 prosent i 2009-kullet og 36 prosent i 2010-kullet. Men det er forskjeller mellom de andre universitetene, UiO har en fullføringsandel på mellom 36 og 38 prosent mens NTNU, UiA og UIS alle ligger rundt 40 prosent. Dersom vi i stedet ser på frafall til normert tid ser vi at UMB ikke har det lavest frafallet men heller ikke det høyeste, 18 prosent i 2009-kullet og 15 prosent i 2010-kullet. Lavest frafall i 2009-kullet har UiO, med 11 prosent, mens NTNU har lavest frafall i 2010-kullet (12 prosent). Generelt ser vi at det er større variasjon mellom universitetet i frafallsandel på masternivå, sammenlignet med på bachelornivå. Dette kan henge sammen med hvordan frafall er definert, at også de som har pause regnes som frafall, dersom de ikke er tilstede i semesteret tellingen er foretatt (normert tid).

Figur 2: Andel masterstudenter som ved normert tid har fullført, sluttet eller fortsatt er student. Kullet som startet i 2009 respektive 2010. Kilde: Kunnskapsdepartementet 2013

Men dersom vi også ser på fullføring utover normert tid på master (figur 3) ser vi at fullføringen ved UMB øker fra 31 prosent til 64 prosent. Dette er den største økning ved universitetene, men NTNU og UiB har også forholdsvis sterk økning i andel som fullfører. UiA, UiT og UiB har en mer moderat økning i fullføringsandel når vi måler et år utover normert tid. Frafall ved UMB er forholdsvis lavt, sammenlignet med ved de andre lærestedene. Dette er forholdsvis viktig i forhold til hvor mange som potensielt kan fullføre masterutdanningen de har begynt på. Med andre ord er det ikke bare fullføring til normert tid som er viktig for total gjennomføring på et program, men også at programmet har lavt frafall. Mønsteret med at fullføringsandelen øker når man følger studentene utover normert tid er støttet av tidligere forskning. Hovdhaugen, Frøseth og Aamodt (2010) viste at det generelt er en tendens til at studenter på høyeregradsnivå bruker lang tid på studiene. De tok utgangspunkt i det første kullet etter innføringen av Kvalitetsreformen (2003-kullet) og blant de studentene var det kun i

overkant av 20 prosent som hadde fullført til normert tid. Derimot var det nesten 50 prosent som hadde fullført etter tre år og etter fire år hadde 60 prosent fullført (Hovdhaugen, Frøseth & Aamodt 2010:25).

Figur 3: Andel masterstudenter som har fullført, sluttet eller fortsatt er student, et år etter normert tid. Kullet som startet i 2009. Kilde: Kunnskapsdepartementet 2013

Denne gjennomgangen viser at UMB har lav fullføring til normert tid både på bachelor- og masterutdanninger, men at man samtidig har lavt frafall i forhold til de andre universitetene og dermed har potensiale for å få høy andeler som har fullført dersom man går utover normert tid.

2.2 Et dypdykk i UMBs tall for gjennomføring og frafall

Med utgangspunkt i SSB-data som NIFU har tilgang på kan vi se på studenters bevegelser gjennom utdanningssystemet for to kull, kullet som begynte for første gang i høyere utdanning i 2003 og i 2005. Disse dataene omfatter ikke hele kullet, men kun de som aldri tidligere har vært i høyere utdanning. I 2003-kullet er det 235 av studentene som begynner i et bachelorløp som ikke har tidligere erfaring fra høyere utdanning, og i 2005-kullet gjelder dette for 224 av studentene. Tabell 1 og 2 viser hvor stor andel som fortsatt er student ved UMB etter første, andre, tredje og fjerde året (retention rate), hvor stor andel som har flyttet til et annet lærested, hvor stor andel som har pause og hvor stor andel som har fullført. Både andelene som skifter lærested og som fullfører utdanningen er kumulative, mens andelen som er utenfor utdanning (ikke student) er den andelen som er utenfor akkurat det året. Tabellen viser dermed ikke frafallsrate, men kun andelen som er utenfor høyere utdanning det aktuelle året.

Tabell 1 viser at UMBs retention rate (overlevelsesrate) etter første året var på 71 prosent, med andre ord er det 71 prosent av kullet som fortsatt er student ved lærestedet ved starten av det andre året. I 2003-kullet holdt man også på en stor andel av studentene etter år 2. Det er til en hver tid 11-16 prosent av studentkullet på bachelor som har pause i studiene, samt at det generelt er få som skifter lærested. Til normert tid hadde 43 prosent av denne studentgruppen fullført, og etter ytterligere et år har hele 57 prosent fullført utdanningen sin.

Tabell 1: Bevegelser gjennom utdanningssystemet for et kull nye bachelorstudenter ved UMB, kullet som startet i 2003. N= 235 bachelorstudenter. Kilde: egne analyser, SSB-data

2003	Student UMB	Student annet	Ikke student	Fullført
Etter 1 år	71 %	9 %	14 %	6 %
Etter 2 år	68 %	12 %	11 %	9 %
Etter 3 år	28 %	13 %	16 %	43 %
Etter 4 år	11 %	16 %	16 %	57 %

Det er generelt små forskjeller mellom 2003- og 2005-kullet. Dersom vi sammenligner 2003- og 2005-kullet (tabell 1 og 2) finner vi at UMB holdt på noe færre studenter i 2005-kullet enn i 2003-kullet, og at dette særlig gjelder etter andre året. Blant studentene som begynte for første gang i høyere utdanning i 2005 og som begynte ved UMB er det 13-18 prosent som til en hver tid er utenfor høyere utdanning. Til normalt tid hadde 40 prosent av denne studentgruppen fullført, og etter ytterligere et år har 51 prosent fullført utdanningen sin. Med andre ord ser vi at fullføringsrate var noe lavere i 2005-kullet enn den var i 2003-kullet, og at dette nok i stor grad skyldes at det er en klart større andel studenter som har skiftet til et annet lærested, dvs. skiftet vekk fra UMB.

Tabell 2: Bevegelser gjennom utdanningssystemet for et kull nye bachelorstudenter ved UMB, kullet som startet i 2005. N= 224 bachelorstudenter. Kilde: egne analyser, SSB-data

2005	Student UMB	Student annet	Ikke student	Fullført
Etter 1 år	69 %	11 %	14 %	7 %
Etter 2 år	61 %	17 %	13 %	9 %
Etter 3 år	21 %	21 %	18 %	40 %
Etter 4 år	7 %	24 %	18 %	51 %

NIFU har fått tilgang på UMBs egne frafallstall, presentert for styret i en powerpoint (UMB 2013b). Dersom vi tar utgangspunkt i disse tallene, som gjelder for 2008- og 2009-kullene, finner vi et litt annet mønster. Tallene tar utgangspunkt i studentstatus på et gitt tidspunkt (per våren 2013), og sier hvor stor andel som har fullført, som fortsatt er student og hvor stor andel som ikke lenger er i UMBs register, enten fordi de har sluttet frivillig eller fått studieretten sin inndratt (ufrivillig). Med andre ord viser tabellen tall for andel som har fullført et år utover normalt tid før 2008-kullet, mens tallene for 2009-kullet viser at andel som har fullført på normalt tid.

Tallene som er tilgjengelige viser at blant at det er drøyt 40 % som har sluttet på bachelorutdanning. Imidlertid viser det seg kun er ca. halvparten som kan sies å ha sluttet frivillig, dvs. som har forlatt lærestedet, og at litt over halvparten har sluttet ufrivillig, eller egentlig fått studieretten sin inndratt. Inndratt studierett får studenter som har manglende progresjon, dvs. som er mer enn 60 studiepoeng forsinket eller som ikke har semesterregistrert seg (UMB 2013b). Noen av disse kan selvsagt har latt være å semesterregistrere seg fordi de har forlatt lærestedet, men slik definisjonen er laget får de da sin studierett inndratt. Hovedpoenget er at med en slik ordning der studieretten blir inndratt ved for stor forsinkelse så blir også studenter stengt ute fra muligheten til å fullføre studiet sitt.

Tabell 3: Studentstatus per 15.3.2013, andel av kullet som har fullført, som fortsatt er student eller som har sluttet (delt på frivillig/ufrivillig)for kullene som startet på UMB i 2008 og 2009. Kilde: UMB interne tall (powerpoint til styret).

	Andel fullført	Aktive studenter	Andel sluttet totalt	Andel sluttet frivillig	Andel sluttet ufrivillig	N
2008	0,47	0,12	0,41	0,18	0,22	473
2009	0,25	0,31	0,44	0,21	0,23	564

2.3 Sammenfatning

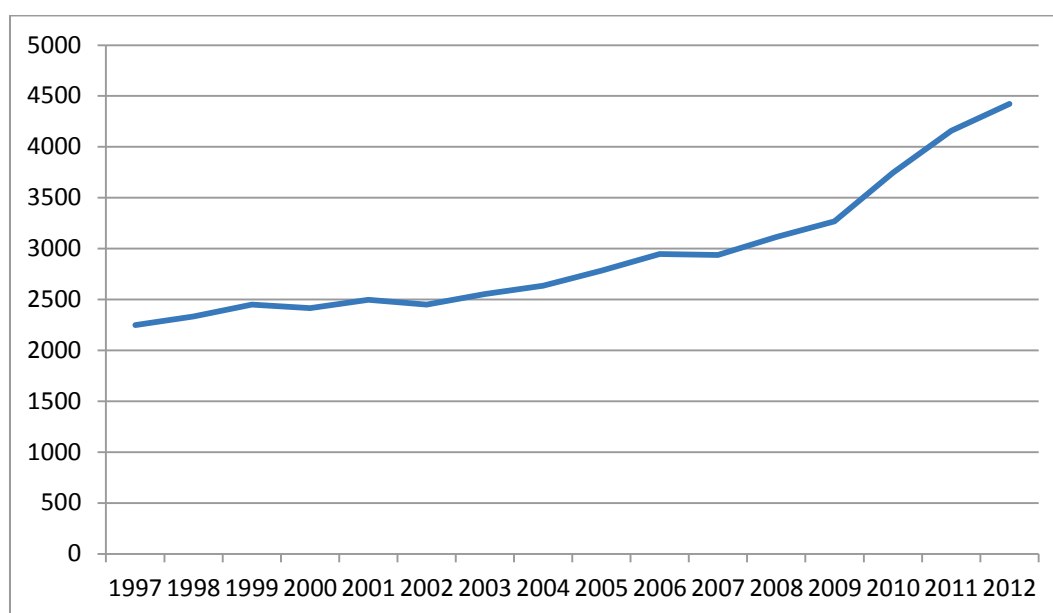
UMB har, sammenlignet med de andre universitetene en forholdsvis lav grad av gjennomføring på normert tid, kun NTNU har lavere. Imidlertid viser analyser av gjennomføring et år utover normert tid at det da er over halvparten av et kull som fullfører. En annen viktig observasjon er at UMB har lav andel som slutter underveis i studiet, de er det universitetet som har lavest frafall både til normert tid og et år utover normert tid. Med andre ord har UMB et potensial for at mange kan fullføre.

3 Høy vekst i studenttallet

UMB er et lærested med et bredt sett av studieprogrammer: på UMB tilbys både bachelorprogrammer, integrerte masterutdanninger, toårige masterprogrammer, praktisk pedagogisk utdanning (PPU) og doktorgradsstudier, i tillegg til noen kortere studier (ettårig grunnstudium og frie realfag). Alle programmer ved UMB er listet i vedleggtabell 1. Av de universitetene vi her sammenligner UMB med er lærestedet det minste, i 2012 var studenttallet i underkant av 4 500 studenter.

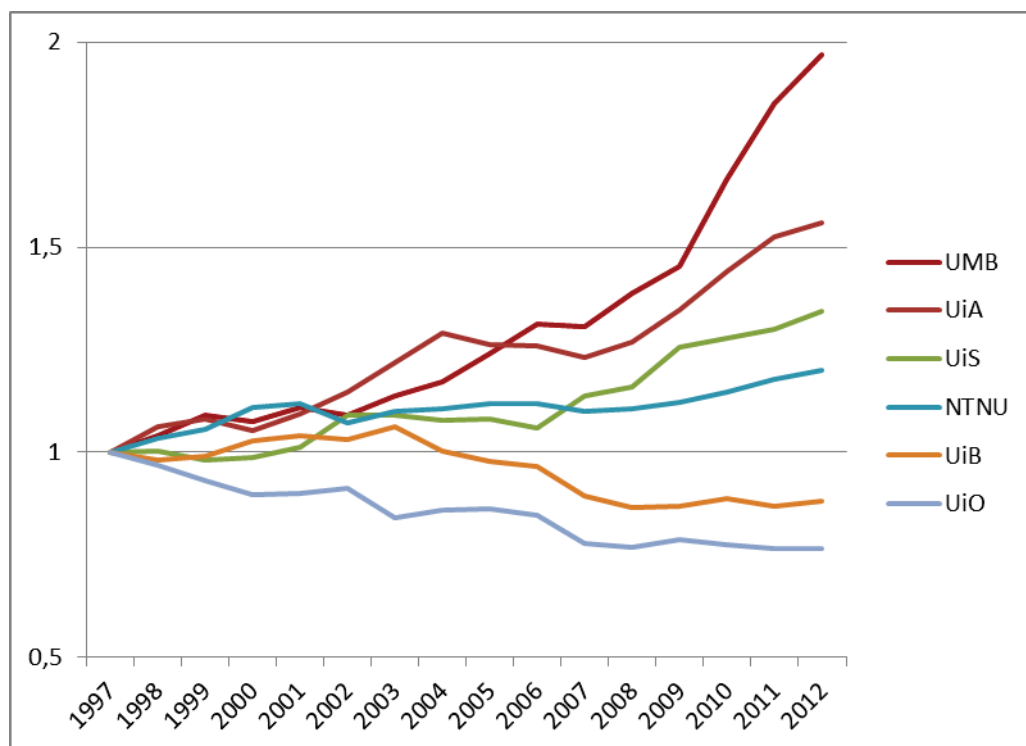
3.1 Vekst i studenttallet ved UMB – mot den magiske grensen

Data fra DBH er brukt for å vise utviklingen i totalt antall registrerte studenter over tid ved UMB i perioden 1997-2012. Figur 4 viser at mens lærestedet var Norges Landbrukshøyskole var studenttallet rundt 2 500 studenter. Fra 2004 til 2009 har imidlertid studenttallet økt med i overkant av 150 studenter per år, med unntak av i 2007 da studenttallet stod på stedet hvil. Fra 2010 har imidlertid studenttallet økt mer kraftig, med over 400 studenter per år i 2010 og 2011 og nesten 300 studenter i 2012. Med andre ord har det vært en veldig sterk økning i studenttall, som nesten blitt fordoblet på mindre enn 10 år, og som da særlig har økt de siste par årene. Dette forholdet kan ha påvirkning på studiekvaliteten.

Figur 4: Totalt antall registrerte studenter i perioden 1997-2012. Kilde: DBH

Dersom vi sammenligner UMBs økning i antall studenter med andre universiteter ser vi at UMB har hatt en uvanlig sterk økning (figur 5). Dersom vi tar utgangspunkt i det første året det finnes pålitelig informasjon i DBH, 1997, finner vi at NLH/UMB nesten har fordoblet sitt studenttall i perioden. I den samme perioden har Høgskolen/Universitetet i Agder vokst til omtrent en halv gang større, mens Universitetet i Oslo og Universitetet i Bergen har redusert sitt studenttall til 80 prosent av det de hadde i 1997. Med andre ord ser vi at UMB har hatt en kraftig vekst i studenttallet, særlig de siste tre årene, sammenlignet med andre læresteder.

Figur 5: Registrerte studenter i forhold til antallet registrerte studenter i 1997, ved noen norske universiteter¹. Kilde: DBH

Dette er også relatert til hvor stor andel av studentmassen som er finansiert gjennom Kunnskapsdepartementets bevilgninger til studieplasser. UMB har det største forholdstallet mellom antall studenter per finansiert studieplass blant universitetene: de har nesten 2,5 ganger så mange studenter som de har finansierte studieplasser for (se tabell 4).

Tabell 4: Antall studenter per finansiert studieplass. Kilde: Forskerforbundet 2013.

	Antall finansierte studieplasser	Registrerte studenter høst 2012	Studenter per studieplass
UMB	1798	4423	2,46
UiA	4834	9497	1,96
UiS	4610	8790	1,91
NTNU	11827	21187	1,79
UiB	8200	14290	1,74
UiO	15549	26870	1,73
UiT	5061	9308	1,84

¹ Universitetet i Tromsø er ikke med i denne oversikten fordi dette lærestedet i 2009 ble fusjonert med Høgskolen i Tromsø og dermed fikk en økning i sitt studenttall på grunn av det. Fra 1. august 2013 er også høgskolen i Finnmark en del av Universitetet i Tromsø, som fra da tar navnet *Universitetet i Tromsø - Norges Arktiske Universitet*.

De andre universitetene har også flere studenter enn de har finansierte studieplasser, slik at alle i noen grad «overbooker» studenter. En god del av studieplassene blir dermed kun finansiert med resultatbaserte midler, ikke med strategisk tildeling (Forskerforbundet 2013). Lav gjennomstrømning blir dermed også en økonomisk utfordring for UMB.

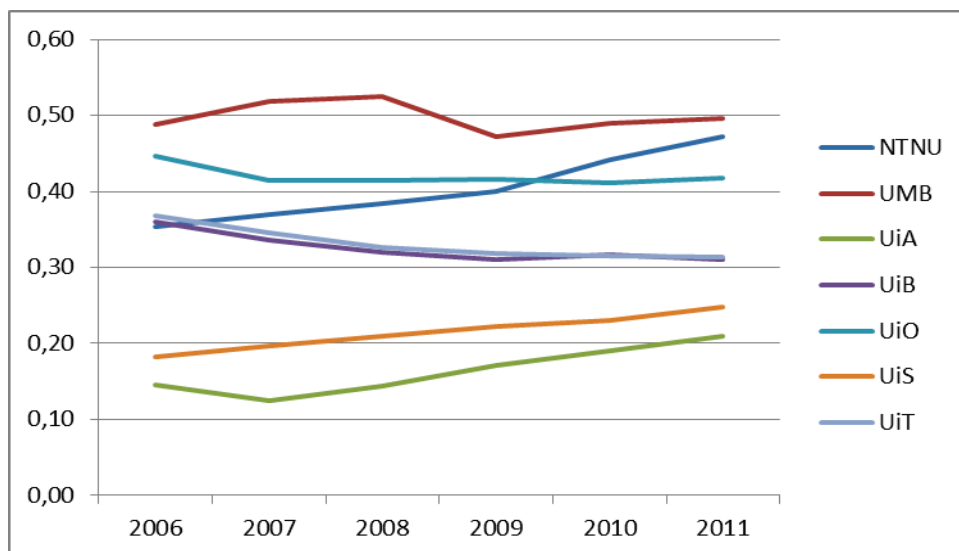
En annen måte å vise økningen på er å sammenligne vekst i antallet studenter på ulike typer programmer med eventuell vekst i antallet programmer. Tabell 5 viser hvor mange studenter UMB har på årsenheter, bachelorprogrammer samt 2-årige masterprogrammer, og hvor mange bachelor- og masterprogrammer institusjonen har hatt i perioden. Det er en klar økning i antallet studenter på både bachelorprogrammer og masterprogrammer, særlig fra 2010, selv om antallet programmer stort sett er det samme gjennom hele perioden. Med andre ord kan ikke økningen i antall studenter forklares av at det har blitt flere programmer, men snarere av at det har blitt flere studenter på de eksisterende programmene. Flere studenter på hvert program kan i sin tur ha pedagogiske konsekvenser, ved at man når studentgruppen øker må undervise på andre måter.

Tabell 5: Antall registrerte studenter på ulike program 2006-2011, samt antall bachelor- og masterprogram i samme periode. Kilde: Kunnskapsdepartementet 2012.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Antall studenter: årskurs	251	164	172	151	164	158
Antall studenter: bachelor	1009	953	991	1160	1301	1412
Antall studenter: master/høyere nivå	964	1027	1095	1037	1245	1394
Antall BAprogram	15	21	22	23	23	23
Antall Maprogram	38	45	41	36	40	38

Historisk sett har de to lærestedstypene *universiteter* og *høgskoler* hatt noen ulike særtrekk i forhold til utdanning, for eksempel at universitetene har mer generell utdanning (HF/SV/MN), lange profesjonsutdanninger og relativt stor del av utdanningen sin på høyere nivå, mens høgskolenes rolle har mer vært å utdanne ulike profesjonsgrupper for regionen, slik som sykepleiere, sosionomer og lærere. UMB var før det ble et universitet en vitenskapelig høgskole, som formelt er definert som en institusjon som har kan tildele de samme gradene som et universitet, men innenfor et mer begrenset fagfelt. Etter at det etter innføringen av Kvalitetsreformen ble mulig læresteder å søke om å endre institusjonstype (dvs. fra høgskole/vitenskapelig høgskole til universitet) har dette endret seg, men det er fortsatt mulig å se igjen konturene av mønsteret med arbeidsdeling i norsk høyere utdanning, ved at ulike typer institusjoner tilbyr ulike typer utdanning. Figur 6 viser at UMB sammenlignet med de andre universitetene har UMB svært mange studenter på masterprogrammer, mens de to universitetene som er tidligere høgskoler, Universitetet i Stavanger og Universitetet i Agder, har relativt liten andel av sin studentmasse på masternivå. I antall har UMB omtrent like mange masterprogrammer som UiS, selv om UiS er dobbelt så stort i antall studenter. Figur 6 indikerer dermed institusjonelle forskjeller i sektoren, ikke forskjeller i kvalitet, siden ulike læresteder har ulik misjon.

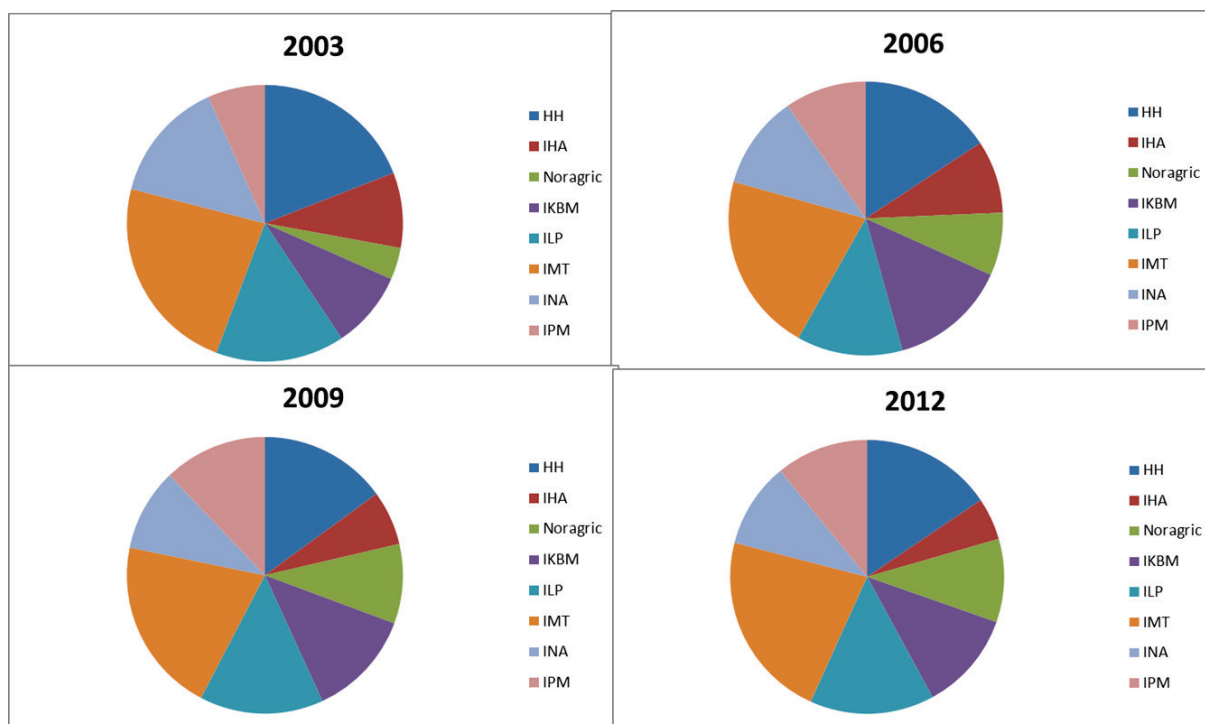
UMB har lenge vært en forholdsvis liten institusjon med oppdrag å utdanne og forske innenfor en gitt sektor, landbruk og skogbruk, og siden man var en vitenskapelig høgskole skulle man ha fokus på høyeregrads utdanning. Dette bilde tegner seg igjen dersom vi ser på Figur 6, siden UMB er den institusjonen med størst andel studenter på høyere grads nivå. Men dette kan også ha pedagogiske konsekvenser, at man da også ser for seg at undervisningen skal gjøres på en spesiell måte, siden svært mange av de vitenskapelig ansatte forholder seg til studenter som er på høyere nivåer. På masternivå er det vanligere med smågruppeundervisning eller til og med undervisning/veiledning der det er et én til én forhold mellom student og vitenskapelig ansatt. I et system som vokser svært fort vil denne pedagogiske tanken komme under press.

Figur 6: Andel masterstudenter av totalt antall studenter på bachelor og masternivå ved universiteter i perioden 2006-2011. Kilde: Kunnskapsdepartementet 2010, 2012

UMB skiller seg dermed fra de andre universitetene gjennom at det har en svært stor andel av studentmassen på høyere nivå. NTNU er det av universitetene som er mest lik UMB, der har andelen masterstudenter av totalt antall studenter steget de siste årene, fra å utgjøre 35 prosent av studentmassen i 2006 til 47 prosent i 2011. Siden studenttallet ved UMB har steget kraftig i perioden er figuren også en indikasjon på at lærestedet har fortsatt å vokse på både bachelor- og masternivå, siden størrelsesforholdet mellom de to studienivåene i liten grad er endret i perioden.

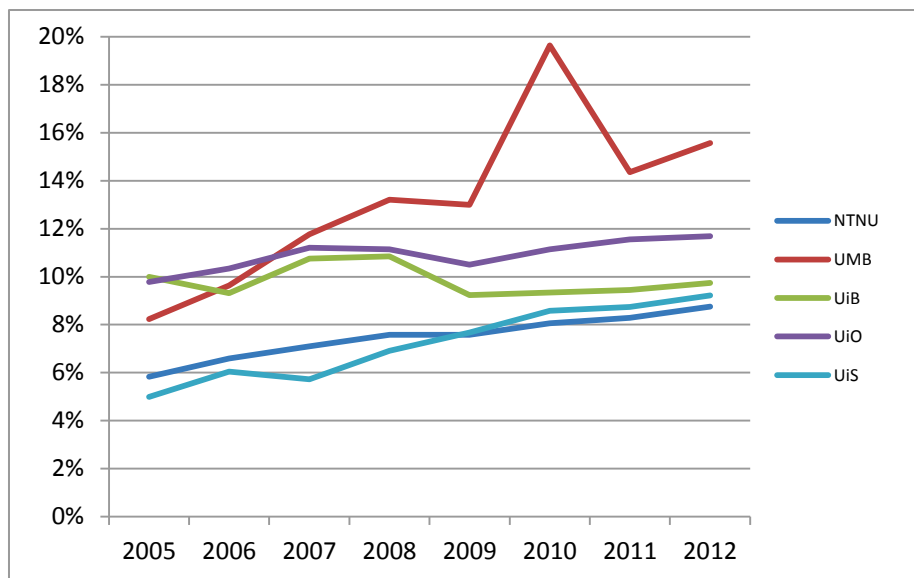
I denne sammenhengen kan det også være interessant å se nærmere på fagsammensetningen ved UMB, om den har endret seg når lærestedet har vokst (figur 7). Her finnes det kun data tilbake til 2003, fordi instituttinndelingen før Kvalitetsreformen og før man ble universitet var forskjellige fra det den er i dag. Men dersom vi sammenligner de siste 9 årene og ser på fagsammensetning i 2003, 2006, 2009 og 2012 finner vi at husdyrfag (IHA) og naturforvaltning (INA) i 2012 utgjør en mye mindre andel av total studentmasse enn de gjorde i 2003. I samme periode har kjemi, bioteknologi og matvitenskap (IKBM), plante- og miljøvitenskap (IPM) og de internasjonale programmene (Noragric) vokst. Samtidig var Handelshøgskolen, landskapsplanlegging (ILP) og matematiske realfag og teknologi (IMT) allerede de tre største fagområdene ved NLH/UMB i 2003, og deres andel av studentene har vært stabil over tid, dvs. de har økt i takt med de andre fagområdene når studenttallet har vokst ved universitetet. Derimot har to av UMBs tidligere kjerneområder, husdyrfag og naturforvaltning blitt redusert fra 9 % respektive 14 % av studentene til 5 % respektive 10 % av studentene. Dette forholdet har sannsynligvis påvirkning på hvilke studenter som lærestedet rekrutterer i dag, sammenlignet med de studentene de rekrutterte tidligere.

Figur 7: Sammenligning av fagsammensetning ved UMB i årene 2003, 2006, 2009 og 2012, andel studenter ved et institutt utgjør av totalt antall studenter. Kilde: DBH

Et argument som kom frem i flere av intervjuene og som også var en del av de antakelsene som ble fremsatt for prosjektet begynte om hvorfor lærestedet har lav gjennomføring var at man har forholdsvis mange internasjonale studenter og at disse studentene har svakere progresjon enn andre. Dessverre er det ikke mulig å kontrollere dette utsagnet gjennom tilgjengelige data, men derimot kan vi se nærmere på hvor stor forskjell det er i andel internasjonale studenter ved UMB, sammenlignet med de andre universitetene.

Figur 8 viser utvikling i andel internasjonale studenter ved fem universiteter. Alle universitetene har hatt økning i andelen internasjonale studenter utgjør av det totale antallet registrerte studenter over tid, men andelen har økt kraftigere ved UMB enn ved de andre universitetene. I 2005 var andelen internasjonale studenter ved UMB på nivå med UiO og UiB, omtrent 10 prosent. Fra 2008 har imidlertid UMB hatt en kraftig økning i internasjonale studenter, og denne økningen var særlig stor i 2010, da utgjorde de internasjonale studentene nesten 20 prosent av studentmassen ved universitetet. 2010 var også det året da Sverige vedtok å innføre studieavgifter for studenter som kommer fra land utenfor EU/EØS (Riksdagsproposisjon 2009/10:65), hvilket kan ha hatt en påvirkning. I intervjuene fremkommer det også at pågangen av søkere fra land utenfor Europa har blitt større etter at Sverige vedtok å innføre studieavgifter for denne gruppen studenter.

Figur 8: Andel av studentmassen som er internasjonale studenter, sammenligning av universiteter². Kilde: DBH, beregnet andel av antall registrerte studenter

3.2 Sammenfatning

UMB har de siste ti årene vokst kraftig i studenttall, sammenlignet med andre universiteter. Dette har sammenheng med at Stjernøutvalget drøftet at universiteter burde ha 5000 studenter, og pekte på at UMB var det eneste universitetet som ikke hadde så stor studentmasse. Økningen i studenttall ved UMB har vært særlig stor de siste tre årene. Når et lærested vokser så kraftig som UMB har gjort kan dette ha konsekvenser for studiekvaliteten ved lærestedet. Med flere studenter på programmene kan det bli svært mange studenter på hver forelesning, det kan bli vanskelig for alle studenter å få nok tid i laboratoriene, det blir flere studenter som må dele på studieveiledere og på veiledere til bachelor og masteroppgaver. Vekst i studenttallet kan dermed også ha pedagogiske konsekvenser, ved at det blir så mange studenter på et kurs at man ikke lenger kan drive individuell oppfølging eller gi konkret tilbakemelding til alle studenter.

² Også i disse analysene er Universitetet i Tromsø holdt utenfor, siden de fusjonerte med Høgskolen i Tromsø i 2009 og dermed fikk økt sitt studenttall. Dermed blir ikke beregninger av denne typen sammenlignbare for UiT.

4 Hva fremmer og hemmer studiegjennomstrømning ved UMB?

I artikkelen "Is Education Getting Lost in University Mergers?" fra 2010 konkluderer Ursin og kolleger med at fusjoner fører til økning i forskningsproduksjon og administrative funksjoner generelt, mens den pedagogiske satsingen på undervisningskvalitet ofte blir salderingsposten (Ursin et al. 2010). I en situasjon der man både har sterk vekst i studenttallet og samtidig skal fusjonere med et annet lærested, kan man anta at satsningen på undervisning er ekstra viktig å se nærmere på. UMBs strategi tilsier at studiekvaliteten ikke skal bli nedprioritert i en situasjon med økning i studenttallet (UMB 2010b).

I kapittel 3 har vi sett at UMB har hatt en særegen vekst i studenttall de siste fire årene. Et sentralt spørsmål er derfor i hvilken grad studieledelse og fagundervisning ved UMB har et bevisst forhold til den endring som er skjedd mellom det tradisjonelle Ås og den nye hverdagen, der en stor del av studentene ikke bor på campus og ikke studerer tradisjonelle landbruksfag. Hvilke pedagogiske konsekvenser har det for en som underviser ved UMB at han ikke lenger har 40 studenter med bakgrunn fra bondegård, men 200 studenter der en god del ikke engang kan forskjell mellom harving og pløying? Her henger kvalitetsforståelse sammen med opplevelse av relevans. Vi skal komme tilbake til dette i avsnittene under.

Vi har valgt å dele inn presentasjonen av våre forskningsresultater i tråd med definisjoner av studiekvalitet som finnes i UMBs eget kvalitetssikringssystem. Dette til tross for at det er vanskelig å skille slike vurderinger fra hverandre. Det kan likevel utgjøre et fundament for å redusere noe av kompleksiteten og skape rom for diskusjon av hvor det er mulig å sette inn de mest relevante tiltak. Intervjudata er hentet fra fokusgruppeintervjuene nevnt i del 1.3.2 over, og supplerer de statistiske og dokumentbaserte funnene fra kapittel 2 og 3.

4.1 Inntakskvalitet

Studiekvalitet ved UMB deles som tidligere nevnt inn i tre hovedområder. Inntakskvalitet er det første, og omfatter følgende indikatorer for kvalitet: Studentprofil, kulturelt og geografisk mangfold, søkning, opptak, faglig nivå ved opptak samt studiemotivasjon. Det er universitetsdirektøren som har det overordnede ansvar, mens det operative ansvar ligger på UMBs avdelinger og institutter. Målet for inntak som kvalitetsområde er at UMB skal bruke markedsføring og kommunikasjon strategisk og operativt for å rekruttere bedre studenter og videreføre den totale opptaksrammen av nye studenter i 2010.

Studentene vi har snakket med beskriver en krevende og til tider frustrerende prosess for å finne fram til informasjon om UMB som potensielt studiested. Informasjonen har heller vært tilfeldig, eller formidlet gjennom en lærer eller et familiemedlem. De som har villet til Ås har imidlertid hatt god informasjon om et godt læringsmiljø og en unik campus. Det er likevel uklart for flere av dem hvordan de skal gå fram for å finne informasjon om et svært mangfoldig tilbud på nettsidene, og søkefunksjonene i den nåværende nettplattformen anses som avleggs og gammeldags. Både studenter og faglig ansatte forteller om enkle opptakskrav ved UMB, men at det har "tatt seg litt opp" de siste par år. Det er noe uklart om målet for markedsføringen om å rekruttere "bedre" studenter er nådd. Når det gjelder kvalitetssikring av internasjonale studenter beskrives den som mangelfull. Det samme gjelder oversikten over hvor mange av de som faller fra eller utenom normert tid som har noen form for funksjonsnedsettelse. Vi hører at det er flere i dag som kategoriseres innenfor diagnoser og som trenger tilrettelegging, men det virker noe tilfeldig hvem som håndterer slike saker, og hvilken type hjelp disse studentene får.

Det som er fremtredende i materialet er spriket mellom ambisjonene i det tidligere og nye Ås. Som en faglig ansatt uttalte: *"Jeg har sett overgangen fra høyskole til universitet. Da det var høyskole synes jeg gjennomføringsgraden virket stor. De gikk mer i klasser. Nå er det sånn at de shopper, hopper og blir borte."* Flere ansatte nevner at de har flere studenter som er mer i tvil om de har valgt riktig, og at dette har sammenheng med at rekrutteringsgrunnlaget har gått fra å være nasjonalt til å bli mer regionalt. I det hele tatt synes det som ansatte i de tradisjonelle landbruksfagene er de som føler at de har et problem med rekruttering, mens dette bildet ser noe annerledes ut for ansvarlige innen økonomisk administrative fag og de generelle realfagene. Både ansatte og studenter nevner imidlertid at de må bruke mye tid på helt grunnleggende fagkunnskaper for i det hele tatt komme i gang med studiene første semesteret: *"Før visste studentene hva de ville studere, nå vet de bare AT de vil studere. Så flyter de. De har ikke innsikt i arbeidslivet studiene fører til. De er helt blanke! Det er vel derfor de har så vanskelig med å fullføre og gjennomføre."* Her er det også innslag av refleksjon rundt behovet for en omfattende samfunnsanalyse for å se nærmere på hva slags kompetanse som etterspørres.

I studieadministrasjonen forklarer man den store veksten med noe overbooking, men også med en antatt generell trend innen høyere utdanning. De har sett at det var en periode med ukvalifiserte søkere til noen av studiene, men at dette er jevnet seg ut etter at de er blitt flinkere til å informere konkret om opptakskrav. Det som er gjengående i materiale innen alle grupper er at det virker til å være mindre frafall, men mye overlapp mellom program som bidrar til forsinkelse. Når det gjelder inntakskvalitet har dette sammenheng med at det virker å være for mye valgfrihet for en del studenter. Noen tar flere grader samtidig, og det er formelt ikke noe som forhindrer at en student kan tas opp på fire parallelle program. Man kan tas opp på master uten å være ferdig med bachelor-graden, og det såpass faglige overlapp i noen institutter at studenter tar to mastergrader. Det er kjent blant faglig ansatte at dette fører til forsinkelser i studieprogresjonen.

4.2 Innsatskvalitet

Innenfor dette kvalitetsområdet finner vi flere delelementer: styring, utdanningstilbudet, akademiske ressurser og studentstøtte, og det totale læringsmiljøet. Belønning av kvalitet står sentralt, og det er universitetsdirektør og rektor som har det overordnede ansvar. Ledelsen har det operative ansvar. Noen av de mest relevante elementer i denne delen av UMBs Kvalitetssikringssystem er mål om at utdanningstilbudet ved UMB skal være forskningsbasert, holde høy faglig og pedagogisk kvalitet og forberede studenter for samfunnsoppgaver innenfor UMBs fagfelt; målet om at studentene skal få relevant og korrekt faglig veiledning til rett tid i studieløpet, formidlet slik at studentene føler seg velkomne på UMB og i fagmiljøene; målet om at studenter skal ha tilgang til akademiske ressurser og studentstøtte som holder god faglig og pedagogisk standard og informasjon, bibliotek og IKT skal være tilpasset studentenes undervisningssituasjon, mens UMBs studieadministrasjon skal være profesjonell og brukerorientert. Videre skal UMB sikre et helhetlig læringsmiljø med høy kvalitet og internasjonalt perspektiv i samarbeid med studentenes egne organer. Bygge- og renoveringsarbeid

skal ikke skade læringsmiljøet, og det skal være et velferdstilbud som er tilpasset studentenes behov og som bidrar til et godt sosialt miljø og et unikt læringsmiljø.

I tråd med utfordringene rundt det å håndtere studentgrupper i dag og tidligere ligger også beskrivelser av strukturene for UMB før og nå: *"Man måtte gjøre seg fin for å bli et universitet"*, sier en. Andre påpeker sammenhengen mellom Kvalitetsreformen og flyten i systemet: *"En skulle harmonisere mellom ulike læresteder, så mange av våre nye fagemner er mye likere andre steder – det kan bli et problem at man lettere kan bytte studiested. Det er mange flere som bytter sted, og det er vel kanskje en del av Kvalitetsreformen. Det var ønsket politikk og det var villet vekst. Et sted har man mistet oversikten."*

Både faglige ansatte og studenter påpeker sammenhengen mellom inntakskvalitet, innsatskvalitet og gjennomstrømning: *"Det er et faglig problem med Oslo-studentene. De gidder ikke komme hit på lesedager, og det er mye fravær i undervisning på grunn av dette"*. Studenter fra Oslo som allerede henger etter påpeker at de aldri har fått "Ås-ånden", og at de nå står mer alene ettersom flere fra kullet er ferdige. I diskusjoner om fleksible læringsformer som digitale plattformer og/eller deltidsstudier er det stor forskjell mellom institutter når det gjelder det første. Når det gjelder deltidsstudier er det større enighet – det finnes bare et studium som tilbyr det.

Der noen ønsker mer fleksibilitet i læringsformene, er det ganske mange som ønsker mer restriktive rammer. Som en student sa det: *"Jeg skulle ønske noen ville pushe meg til å utvise mer selvdisciplin. Det er så mange tilbud, og jeg har jobb ved siden av."* En annen student uttalte: *"For meg er studiekvalitet det samme som at jeg skal vite hva jeg kan forvente å kunne etter at kurset er over. Også i forhold til yrker. Men det har jeg ikke."* Både studieadministrasjon og studenter etterlyser mer relevans innbakt i oppstartfagene. Dette hører mye sammen med de faglige ansattes frustrasjon over fagforståelsen hos de som rekrutteres. I dette spriket blir det ekstra tydelig at *"pedagogikken er så mangelfull."* Det er uttrykt ønske om at de som underviser kunne få mer hjelp til å utvide repertoaret av både vurderingsformer og presentasjonsteknikker. De ansatte selv sier det er lite premiering for pedagogisk kvalitet, sammenlignet med det de gis for forskning. Dette er ikke spesielt for Ås, men er verdt å ta med seg i diskusjoner videre om mulige sammenhenger mellom studiekvalitet og studiegjennomstrømning. Spesielt kritisk er det at det er så få studentveiledere og at en del studenter opplever kvaliteten på studieveiledningen som lite relevant og at det er lite kvalitet på den.

Det ble stilt spørsmål av noen faglig ansatte om den lave gjennomstrømningen kunne ha sammenheng med at studentene trives for godt, og at det er derfor de ønsker å bli på Ås. Det er lite i vårt materiale som tyder på det. Faktisk ønsker vi å avlive den myten, fordi studentene selv er så tydelige på dette. De vektlegger isteden at de ikke finner fram i mylder av mulige emner, at veiledningen er mangelfull og at det er mye å gjøre ved siden av studiene som alternative årsaksforklaringer til hvorfor de bruker lenger tid enn normert på studiene.

Alle gruppene, inkludert ledelse, sliter med mangel på plass, dvs. fysiske rom. UMB er inne i en prosess der noen av de eldre husene blir pusset opp og derfor i stor grad er stengt for bruk. Mangelen på fysisk plass nedfeller seg i alle sammenhenger, alt fra mangel på sosiale møtesteder til nok plass i forelesningssaler. Gitt at UMB har en stor campus burde det være anledning til å se over bygningsplanen og vurdere å sette opp flere midlertidige lokaler, som kan bidra til å minske den opplevde mangelen på plass.

Det samme gjelder å øke antall studieveiledere så det står mer i takt med veksten i studentmassen.

4.3 Resultatkvalitet

Universitetsdirektøren og rektor har i følge UMBs Kvalitetssikringssystem det overordnede ansvar for resultatkvaliteten, dvs. har ansvar for at universitetet skal utdanne kandidater med høy kompetanse og med utdanninger som har relevans for samfunnets behov. Det er særlig tre typer kompetanse som står sentralt: studentenes faglige kompetanse, internasjonale kompetanse og deres yrkeskompetanse.

UMB tilbyr en god del undervisning på engelsk, samtidig som mange av de vitenskapelig ansatte har norsk bakgrunn. Noen av de norske studentene i fokusgruppene gir uttrykk for at det kan være vanskelig å følge undervisning på engelsk, ikke fordi de ikke skjønner engelsk men fordi underviseren selv strever med å undervise på engelsk. I tillegg sier de at de i praktiske fag, der de skal bruke norsk ikke får norske begreper for det de skal lære når undervisningen foregår på engelsk. En student sier:

Det er utfordrende med engelsk som undervisningsspråk. De som underviser er heller ikke like kompetente til å undervise på engelsk, så læringsutbytte er ikke så stort faglig sett. Det handler mer om å lære hvilke begreper og uttrykk man skal bruke på engelsk for å klare å delta i en diskusjon, enn å komme lenger med selve det faglige innholdet.

Det varierer også i hvilken grad studentene opplever at de får demonstrert hvilken arbeidslivsrelevans utdanningen de tar har. På noen programmer er man flink til å invitere gjesteforelesere eller dra på bedriftsbesøk for å få synliggjort hvilken type arbeid utdanningen kan lede til. Særlig på de fagområdene som tradisjonelt har vært sterke på UMB, som naturforvaltning og husdyrfag er man flink til å presentere de praktiske delene av utdanningen. Dette er ikke like sterkt på alle andre fag, selv om det er en uttalt del av Kvalitetssikringssystemet.

Til tross for utfordringene som er nevnt over er alle vi har snakket med enige i at Ås er et godt studiested der de trives. *"Jeg har alltid hatt den troa på Ås,"* var det en student som sa. De andre nikker og smiler. Det er mange svært aktive studenter i miljøet, og de omtaler UMB med stolthet og glede over å få studere der. For mange var UMB selve førstevalget, mens andre har *"shoppet litt mer rundt"* i utdanningssystemet før de kom til Ås. Selv om de ikke umiddelbart opplever relevans i studiet, er de fleste uttalelser forbundet med en tro og optimisme knyttet til fremtiden og det å få en jobb. Men som en student sa: *"Vi har nok et godt teoretisk grunnlag, men alt det praktiske får man først etterpå. Så det er vanskelig å si om det er relevant, for jeg vet jo ikke hva det skal være relevant i forhold til?"*

Et slående trekk ved intervjuene var at ansatte og studenter hadde svært ulike inntrykk av gjennomstrømningen på studiet. Mange av de ansatte ga uttrykk for at de var overrasket over at tallene på gjennomstrømning var såpass lave som de var. Studentene derimot var lite forbauset. For dem var det åpenbart at mange bruker mer enn normert tid på å fullføre utdanningen. En student kommenterer: *"Vi var 27 som begynte, og det er fem-seks igjen. To har begynt på master. Ble ikke noe overrasket i det hele tatt over tallene fra ledelsen."*

4.4 Sammenfatning

UMBs Kvalitetssikringssystem er bygget opp rundt inntakskvalitet, innsatskvalitet og resultat-kvalitet. Når studenttallet øker er det risiko for at det går ut over inntakskvaliteten, ved at lærestedet tar opp flere studenter og noen av disse har svakere grunnlag for studier enn andre. Det er også risiko for at det går ut over innsatskvaliteten ved at en foreleser eller veileder må ta på seg flere studenter. Det blir også fort en utfordring i forhold til undervisningslokaler, gjennom at alle ikke får plass på forelesningen. Når vi hører studenter som forteller at de må stå på laboratoriet til sent på kvelden, fordi det er eneste ledige tid, indikerer det at den raske veksten i studenttall kanskje ikke reflekteres i styring av ressurser.

Da vi har intervjuet flest studenter på lavere nivå har vi ikke godt nok grunnlag til å konkludere i forhold til resultat-kvalitet, men samtaler med studentene viser at det er høyst variabelt i hvilken grad de blir presentert for og er klar over arbeidslivsrelevansen av utdanningen og sine egne kvalifikasjoner.

5 Konklusjoner og anbefalinger

5.1 Samlede konklusjoner

Sammenlignet med de andre norske universitetene har Universitetet for miljø- og biovitenskap (UMB) en forholdsvis lav grad av gjennomføring på normert tid. Det er bare NTNU av universitetene som har lavere gjennomføring til normert tid. Imidlertid viser analyser av gjennomføring et år utover normert tid at over halvparten av et bachelorkull ved UMB har fullført. En annen viktig observasjon er at UMB har lav andel som slutter underveis i studiet – UMB er det universitetet som har lavest frafall både til normert tid og ett år utover normert tid. Med andre ord har UMB et potensial for at mange kan fullføre, men det ser ut til at mange bruker lang tid før de får fullført.

Et spørsmål som gjenstår er hvorfor de bruker lenger tid enn normert. Intervjuene avkrefter myten at "ingen vil forlate UMB", som studentene selv spøkefullt kommenterer. Studentene vil bli ferdige med studiene og komme seg ut i arbeid, men samtidig er mange engasjert i studentaktiviteter, arbeider ved siden av studiene eller velger å ta ekstra fag som alle er grunner til at de bruker mer enn normert tid.

En annen utfordring som fremkom under prosjektet er at UMB har vokst kraftig i studenttall de siste ti årene, sammenlignet med de andre universitetene. Dette har sammenheng med at Stjernøutvalget drøftet muligheten for å innføre krav om at universiteter burde ha 5000 studenter, en form for «magisk grense», for akkrediteringen som universitet. Økningen i studenttall ved UMB har vært særlig stor de siste tre årene, og det er mulig at dette bidrar til at man nå observerer lav gjennomføring til normert tid. Samtidig er det ikke mulig å sammenligne med tall før kullet som startet i 2008, slik at det ikke er mulig å si sikkert om dette er UMBs vanlige nivå for fullføring til normert tid, eller om det har endret seg. De kvalitative dataene gir indikasjoner på at det har skjedd en endring, at fullføringen til normert tid var høyere da UMB var Norges Landbrukshøgskole.

En mulig konsekvens av kraftig vekst er lavere studiekvaliteten ved lærestedet. Vår studie bekrefter det som er funnet i andre studier: ved fusjonsprosesser tenderer man til å fokusere på administrasjon og forskning, før pedagogisk kvalitet (Ursin et al 2010). Våre kvalitative data bekrefter at inntaksnivået på studentene oppleves som lavere nå enn tidligere. Disse studentene trenger mer tilrettelegging som de ikke alltid opplever at de får. Samtidig gir de ansatte uttrykk for at de gir mer veiledning og undervisning enn de egentlig har kapasitet til. Videre er det et tilbakevendende tema at det er trangt om plassen, mange studenter på forelesningen og lesesalene, og studentene etterlyser også større pedagogisk variasjon som er tilpasset nivået og omfanget på dagens studentkull. Tatt i betraktning at strategimålet for UMB er å se økning i studenttall, og studiekvalitet i sammenheng (UMB 2010b), kan vi konkludere med at bare den første halvdel av strategimålet er nådd per i dag.

5.2 Anbefalinger

Gitt UMBs egne mål for utdanningskvalitet (UMB 2010a, 2010b) er det en tett kobling mellom de to hovedtema for analysen: studiegjennomføring og studiekvalitet. Selv om UMB har lav fullføring til normert tid viser figurene i kapittel 2 at universitetet har lavt frafall, og dermed har et klart potensiale til å få en større andel av studentmassen til å fullføre. Lavt frafall er i seg selv ikke noe som indikerer hvordan UMB skal få flere studenter til å fullføre på normert tid. UMB har imidlertid en god mulighet til å utvikle tiltak for å oppnå god gjennomføring, selv om denne kanskje vil gå noe utover normert tid. Men dette vil sannsynligvis kreve endringer i både programstruktur og arbeidsmåter.

Basert på analysene og konklusjonene over anbefaler NIFU at UMB setter inn følgende tiltak:

1. Sikre bedre styring av programstruktur.
 - a. Bedre informasjon til studenter om studierelevans
 - b. Bedre informasjon til studenter om fagsammensetninger som er gode kombinasjoner for de som ikke følger et program med et fast opplegg.
 - c. Vurdere forholdet mellom mer obligatoriske opplegg og mer fleksible læringsformer.
2. Styrke studieveiledning
 - a. Antallet studieveiledere bør stå i relasjon til veksten i studenttallet
 - b. Studieveiledere bør få opplæring i å håndtere nye studentgrupper
3. Sikre nok lokaler
 - a. For undervisningskapasitet og for å kunne sikre innføringen av 'faglige hjem'.
 - b. Vurdere å ta opp færre studenter, dersom man ser at de eksisterende lokalene ikke strekker til
4. Utvikle pedagogisk kvalitet
 - a. Studiene bør være bedre tilpasset den nye studentgruppen, både når det gjelder nivå på forkunnskaper, faglig relevans og variasjon i undervisnings- og vurderingsformer.
 - b. Det er viktig å beholde det høye faglige nivået som finnes i dag.

Generelt ser vi at det er en spenning i materialet som vi anbefaler at UMB bør avklare. Det er i utgangspunktet to forskjellige måter å bedre den pedagogiske situasjonen på: enten ved å innføre mer fleksibilitet og kanskje tilby deler av undervisningen nettbasert eller som deltidsstudier. Da imøtekommer man behovene til dagens studentgruppe på en bedre måte. Alternativt kan man velge å gjøre flere elementer ved studiene obligatoriske, for å sikre at studentene møter opp og faktisk deltar i undervisningen på kurs de har meldt seg opp på. Obligatorisk oppmøte vil også gjøre at en student ikke kan melde seg opp på for mange kurs i løpet av et semester. Noen studenter gir i intervjuene uttrykk for at de kunne ha ønsket at lærestedet stilte tydeligere krav til innsats og oppmøte.

I arbeidet med å forbedre de momentene som er nevnt over i punkt 1-4, kan det være en fordel å kritisk diskutere utdanningsmodellen som finnes i kvalitetssikringssystemet (UMB 2010a). Fremfor å håndtere inntakskvalitet, innsatskvalitet og resultat-kvalitet som en lineær mål-middel modell som følger studentens tid på lærestedet, kan det være nyttig å tenke utdanning som en virksomhet der kvalitet også innbefatter et større system. UMB bør kanskje stille seg spørsmålet om hvilke type studenter de ønsker seg, fremfor å se seg blinde på 5000 som et «magisk tall»? Hvordan kan UMB inkludere tidligere studenter (alumni) i arbeidet med kvalitet, slik at utdanning ikke er en virksomhet som avsluttes i tradisjonell forstand ved avlagt eksamen, men blir en del av en livslanglæringsmodell? En kvalitetsmodell bidrar ikke automatisk til kvalitetsutvikling av undervisning, og gjennomstrømning er ikke ensbetydende med god og effektiv læring.

Referanser

- Aamodt, Per Olaf (1991): Dimensjoneringsdilemmaet, Skoie, Hans & Per Olaf Aamodt (red), *Søkelys på høyere utdanning i Norge. En del utviklingstrekk med vekt på 1980-tallet*. Rapport 3/91, Oslo: NAVFs utredningsinstitutt
- Aamodt, Per Olaf (2001): *Studiegjennomføring og studiefrafall: En statistisk oversikt*. NIFU Rapport 14/2001, Oslo: NIFU
- Aamodt, Per Olaf & Elisabeth Hovdhaugen (2011): *Frafall og gjennomføring i lavere grads studier før og etter kvalitetsreformen. En sammenlikning mellom begynnerkullene fra 1999, 2003 og 2005*. NIFU Rapport 38/2011, Oslo: NIFU
- Berg, Lisbet (1997): *Studieløpet: Om tidsbrukvalg, faglige valg og kunnskapsteoretiske valg*. NIFU rapport 3/1997 (Oslo: NIFU).
- Carlsten, Tone Cecilie (2013): Student mellom to læringsarenaer. I: Kårstein, Asbjørn & Tone Cecilie Carlsten (2013): *Evaluering av Internship-ordningen ved Universitetet i Tromsø*. NIFU rapport 26/2013, Oslo: NIFU
- Carlsten, Tone Cecilie & Per Olaf Aamodt (2013): *Evaluering av ordning med Senter for fremragende utdanning (SFU). En kvalitativ analyse av aktørenes erfaringer og vurderinger*. NIFU rapport 10/2013. Oslo: NIFU
- Fern, Edward F. (2001): *Advanced Focus Group Research*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Forskerforbundet (2013): *Studiepoeng på marginalen*. Faktaark 2/2013 Fagpolitisk avdeling. Oslo: Forskerforbundet
- Frølich, Nicoline & Stensaker, Bjørn (2010): Student recruitment strategies in higher education: promoting excellence and diversity? *International Journal of Educational Management*, 24(4), pp.359 - 370
- Greenbaum, Thomas L. (2000): *Moderating Focus Groups: A Practical Guide for Group Facilitation*. Thousand Oaks: Sage publications.
- Henkel, Mary, Jussi Välimaa, Claudia Sarrico & Bjørn Stensaker (2012): Introduction: How is change in higher education managed?, Bjørn Stensaker; Claudia Sarrico & Jussi Välimaa (ed.), *Managing Reform in Universities. The dynamics of culture, identity and organizational change*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Hovdhaugen, Elisabeth (2009): Transfer and dropout: different forms of student departure in Norway. *Studies in Higher Education* 34 (1) pp. 1-17
- Hovdhaugen, Elisabeth (2011): Do structured study programmes lead to lower rates of dropout and student transfer from university? *Irish Educational Studies* 30(2), pp. 237-251
- Hovdhaugen, Elisabeth (2012): *Leaving early: Individual, institutional and system perspectives on why Norwegian students leave their higher education institution before degree completion*. PhD-dissertation, Sociology, Faculty of Social Science, University of Oslo. Oslo: University of Oslo
- Hovdhaugen, Elisabeth & Per Olaf Aamodt (2009): Learning environment: Relevant or not to students' decision to leave university? *Quality in Higher Education* 15 (2) pp. 177-189
- Hovdhaugen, Elisabeth, Mari W. Frøseth & Per Olaf Aamodt (2010): *Fullføring og frafall på hovedfag og mastergrad. En sammenlikning av kullene som begynte i 1999 og 2003*. Rapport 5/2010 Oslo: NIFU STEP
- Krueger, Richard A. (2009): *Focus Groups: A Practical Guide for Applied Research*. Thousand Oaks: Sage publications.
- Kuh, George D., Ty M. Cruce, Rick Shoup, Jillian Kinzie & Robert M. Gonyea (2008): Unmasking the Effects of Student Engagement on First-Year College Grades and Persistence, *The Journal of Higher Education*, 79(5) pp. 540-563
- Kunnskapsdepartementet (2008a) *Sett under ett. Ny struktur i høyere utdanning*. NOU 2008:3.
- Kunnskapsdepartementet (2008b) *Framtidig lokalisering og organisering av Noregs veterinærhøgskole*. St. prp nr 30.

- Mastekaasa, Arne & Marianne Nordli Hansen (2005): *Frafall i høyere utdanning: Hvilken betydning har sosial bakgrunn? Utdanning 2005 - deltagelse og kompetanse*. Statistiske analyser 74. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Morgan, David L. (1995): Focus Groups. *Annual Review of Sociology*, 22, pp.129-152.
- Næss, Terje (2003): *Studieprogresjon, studieeffektivitet og frafall ved de frie fagstudiene ved universitetene*. NIFU Report 16/2003. Oslo: NIFU.
- Tinto, Vincent (1993): *Leaving college: Rethinking the causes and cures of student attrition* (2nd edn) Chicago: University of Chicago Press.
- Tinto, Vincent (2000): Linking learning and leaving: Exploring the role of the college classroom student departure, John M. Braxton (Ed.) *Reworking the student departure puzzle*. (Nashville: Vanderbilt University Press), 81-94.
- Ursin, Jani, Helena Aittola, Charles Henderson & Jussi Välimaa (2010) Is education getting lost in university mergers. *Tertiary Education and Management*, 16 (4) pp. 327-240
- Wittek, Anne Line & Kvernbekk, Tone (2011). On the problems of asking for a definition of quality in education . *Scandinavian Journal of Educational Research*. 55(6), pp. 671- 684
- Yorke, Mantz (1999): *Leaving early: Undergraduate non-completion in higher education*. London: Falmer Press.
- Yorke, Mantz & Bernard. Longden (Eds.) (2004): *Retention and student success in higher education*. Maidenhead: Open University Press.
- Zepke, Nick, Linda Leach & Tom Prebble (2006): Being learner centered: One way to improve student retention. *Studies in Higher Education*, 31(5), pp. 587–600.

Elektroniske dokumenter:

- Kunnskapsdepartementet (2010): *Tilstandsrapport for høyere utdanningsinstitusjoner 2010*. Oslo: Kunnskapsdepartementet. Tilgjengelig elektronisk: http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/UH/Sektoranalyse/Tilstandsrapport_2010_versjon-1.0.pdf
- Kunnskapsdepartementet (2012): *Høyere utdanning 2012. Årlig tilstandsrapport for universitets- og høyskolesektoren*. Oslo: Kunnskapsdepartementet. Tilgjengelig elektronisk: http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/rapporter_planer/rapporter/2013/tilstandsrapport-for-hoyere-utdanning-20.html?id=726689
- Kunnskapsdepartementet (2013): *Tilstandsrapport for høyere utdanning 2013*. Oslo: Kunnskapsdepartementet. Tilgjengelig elektronisk: http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/rapporter_planer/rapporter/2013/tilstandsrapport-for-hoyere-utdanning-20.html?id=726689
- Riksdagsproposisjon 2009/10:65: *Konkurrera med kvalitet - studieavgifter för utländska studenter*. Tilgjengelig elektronisk: <http://www.government.se/sb/d/12489/a/140001>

Dokumenter fra UMB:

- UMB (2008): Innstillingen fra Stjernøutvalget NOU 2008:3 Sett under ett - høring
- UMB (2010a): Kvalitetssikringssystem for utdanningsvirksomheten.
- UMB (2010b): Strategi 2010 - 2013
- UMB (2012): Frafalls- og gjennomstrømningsanalyse. SN-SAK NR: 62/2012.
- UMB (2013a): Gjennomføring og studiekvalitet – sammenheng og tiltaksplan. US-SAK NR: 35/2013
- UMB (2013b): Gjennomføring og studiekvalitet – powerpointpresentasjon for styret, juni 2013

Vedlegg 1: Studietilbud ved UMB 2012/2013

Tre-årige bachelorprogrammer	Fem-årige masterprogrammer	To-årige masterprogrammer	Kortere program
Biologi	Byggeteknikk og arkitektur (siv.ing)	Agroecology *	PPU
Bioteknologi	By- og regionplanlegging	Aquatic Food Production – Safety and Quality *	Ettårig grunnstudium
Energi- og miljøfysikk	Geomatikk (siv.ing)	Animal Breeding and Genetics *	Enkelt emner:
Fornybar energi	Eiendom	Aquaculture *	- Biologi
Geomatikk	Industriell økonomi (siv.ing)	Bioinformatikk og anvendt statistikk	- Fysikk
Hestefag	Kjemi og bioteknologi (siv.ing)	Biologi	- Kjemi
Husdyrvitenskap	Landskapsarkitektur	Bioteknologi	- Geofag
Internasjonale miljø- og utviklingsstudier	Lektorutdanning i realfag	Ecology *	- Matematikk
Kjemi	Maskin, prosess og produktutvikling (siv.ing)	Eiendomsutvikling	- Statistikk
Landskapsingeniør	Miljøfysikk og fornybar energi (siv.ing)	Entreprenørskap og innovasjon	- Informatikk
Matvitenskap og ernæring	Vann- og miljøteknikk (siv.ing)	FeedManufacturing Technology *	
Miljø og naturressurser	Sivilagronom husdyr	Folkehelsevitenskap – natur og miljø, helse og livskvalitet	
Plantevitenskap	Sivilagronom plantevitenskap	Fornybar energi	
Samfunnsøkonomi		Husdyrvitenskap	
Sivilagronom husdyr		International Development Studies*	
Sivilagronom plantevitenskap		International Environmental Studies*	
Skogfag		International Relations *	
Økologi og naturforvaltning		Kjemi	
Økonomi og administrasjon		Matvitenskap	
		Matvitenskap - studieretning Mat og helse	
		Mikrobiologi	
		Miljøfysikk og beregningsorientert biologi *	
		Miljø og naturressurser *	
		Naturbasert reiseliv	
		Naturforvaltning	
		Plantevitenskap *	
		Radioecology *	
		Samfunnsøkonomi *	
		Skogfag	
		Økonomi og administrasjon (Siviløkonom)	
		Erfaringsbasert master i eiendomsutvikling (1,5 år)	
		Erfaringsbasert master i husdyrproduksjon (1,5 år)	
		Erfaringsbasert master i industriell matproduksjon (1,5 år)	

Nordisk institutt for studier av
innovasjon, forskning og utdanning

Nordic Institute for Studies in
Innovation, Research and Education

www.nifu.no